

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA HUDEBNÍ VÝCHOVY

KULTIVACE HUDEBNĚ POHYBOVÝCH PROJEVŮ DĚTÍ V MŠ
(PROJEKT)

CULTIVATION OF MUSICAL EXPRESSIONS OF MOVEMENT OF
CHILDREN IN KINDERGARTEN (PROJECT)

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce: doc. PaedDr. Miloš Kodejška, CSc.

Autor bakalářské práce: Pavla Šandová

Studijní program: Pedagogika, obor: Učitelství pro mateřské školy

Forma studia: kombinovaná

Bakalářská práce dokončena: červen 2013 Praha

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze dne 13. 6. 2013

.....
podpis

Poděkování

Chtěla bych poděkovat panu doc. PaedDr. Miloši Kodejškovi, CSc. za trpělivé a zodpovědné vedení mé bakalářské práce.

Mé poděkování patří i dětem a kolegyním z mateřské školy a mé rodině za podporu během mého studia.

ANOTACE

Vymezení tělesných, fyziologických a psychických znaků dětí ve věku 5 – 6 let. Současná hudebně pohybová výchova v mateřské škole v pojetí nejvýznamnějších osobností v přehledu. Priorita hudebního obsahu v jeho pohybovém vyjádření. Kultivace hudebně pohybových projevů při vyjadřování hudebně výrazových a formotvorných prostředků. Vytvoření projektu pro děti v předškolním věku s dominantním zaměřením na hudebně pohybové činnosti. Praktická část bakalářské práce – experiment, pozorování, vyhodnocení a náměty pro metodickou práci s dětmi v mateřských školách.

KLÍČOVÁ SLOVA

Dítě předškolního věku, vnímání hudby a pohybu, hudebně pohybová výchova, pedagogický projekt, kultivace hudebně pohybového projevu.

ABSTRACT

Definition of physical, physiological and psychological characteristics of children aged 5-6 years. Contemporary music and physical education in kindergarten in the conception of the most important figures in the table. Priority in the music content in its movement. Cultivation of musical expression in the physical manifestations of musical expression and stylefarming means. Create a project for preschoolers with a dominant focus on music and movement activities. Practical part - experiment, observation, evaluation and methodological suggestions for working with children in nursery schools.

KEY WORDS

Child of pre-school age, music and movement perception, contemporary music and physical education, pedagogical project, cultivation of musical expression in the physical manifestations.

OBSAH

ÚVOD.....	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	10
1 VYMEZENÍ PSYCHICKÝCH ZNAKŮ 5-6 TI LETÝCH DĚTÍ.....	10
1.1 Charakteristika tělesného vývoje 5-6 letých dětí	12
1.2 Fyziologická charakteristika vnímání dítěte předškolním věku.....	13
1.2.1 Hudební predispozice a schopnosti.....	14
2 SOUČASNÁ HUDEBNĚ POHYBOVÁ VÝCHOVA V MŠ.....	16
2.1 Význam mateřské školy pro hudebně pohybovou výchovu předškolního dítěte..	17
2.2 Pohyb a jeho členění	18
2.2.1 Základní motorické dovednosti	19
2.3 Taneční prvky v hudebně pohybové výchově.....	20
2.4 Pohybová průprava.....	21
2.4.1 Správné držení těla.....	22
3 ODBORNÉ NÁZORY BOŽENY VISKUPOVÉ NA VÝZNAM HUDBY A POHYBU	24
4 PROJEKTOVÉ VYUČOVÁNÍ.....	26
4.1 Typy projektů	27
II. PRAKTICKÁ ČÁST	28
5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	28
5.1 Předmět výzkumu.....	28
5.2 Cíle výzkumu	28
6 METODY A PRACOVNÍ HYPOTÉZY.....	29
6.1 Pracovní hypotéza	29
6.2 Charakteristika zkoumaného vzorku.....	29
6.3 Cíle a obsah projektu.....	30
6.3.1 První etapa experimentu	32
6.3.2 Druhá etapa experimentu	37
6.3.3 Třetí etapa experimentu	44
6.4 Diskuse.....	51
6.5 Pozorování.....	52
6.5.1 Záměr jednotlivých oblastí	53
6.5.2 Vysvětlení sledovaných projevů	54
6.5.3 Vyjádření výsledků v grafu.....	56

6.6	Shrnutí a vyhodnocení výsledků šetření	57
6.6.1	Návrhy pro další vyhodnocení	59
6.6.2	Ověření cílů a hypotézy	59
ZÁVĚR		60
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY		61
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ		64
PŘÍLOHY		65

ÚVOD

„Primae impressiones haerent.“

J. A. Komenský

Dítě se v mateřské škole setkává s množstvím činností, které ho formují a ovlivňují na celý další život. Jednou z oblastí působení, se kterou se dítě setkává, je hudebně pohybová výchova. Spojení hudby a pohybu přináší dětem radost, kultivuje jejich pohybový projev i vnímání hudby. Pohyb podle hudby nebo se zpěvem je dětem přirozený, jeho pozitivní vliv je dokládán takřka ve všech odborných publikacích. Miloš Kodejška zmiňuje i další užitek pro dítě: *„Jsem přesvědčen o tom, že prospívá též tělesnému a psychickému zdraví a v současné době pomáhá i při řešení civilizačních problémů.“* (KODEJŠKA, M. Již v předškolním věku utvářejme hudbou cit a smysl pro krásu. *Poradce ředitelky mateřské školy*. 2013, s. 14.).

Ve své práci se budu zabývat tím, jaký vliv mají hudebně pohybové činnosti na děti 5-6 leté z hlediska kvality jejich hudebně pohybového projevu.

Toto téma jsem si zvolila z více důvodů. Prvním důvodem je mé osobní zaujetí pro pohyb a hudbu. Již ve třech letech jsem začala navštěvovat taneční obor v lidové škole umění, kde jsem se setkala se skvělou paní profesorkou Kolářovou, která mne dovedla až k absolutoriu II. cyklu. Dodnes těžím z jejích lekcí, některé, v mé praxi osvědčené principy uvádím i v praktické části. Ani v dospělosti mne tanec neopustil. Ve specializovaných pohybových kurzech jsem získala licenci jako instruktorka aerobiku, a ve volném čase se věnuji i dětským tanečním kroužkům. Druhým důvodem zvolení tématu bylo mé osobní setkání s naší ikonou hudebně pohybové výchovy – paní profesorkou Boženou Viskupovou. Její elán a profesní dovednosti mne utvrdily v tom, že hudba a pohyb má pro dítě nejen v předškolním věku obrovský význam. Posledním důvodem zvolení tématu je má vlastní zvědavost. Zajímá mne, zda aktivity, které dětem ve své praxi předkládám, a považuji je za vhodně zvolené, skutečně naplní cíle, které jsem si určila.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části: část teoretickou a část praktickou. V první kapitole teoretické části se věnuji vymezení základních psychických znaků 5-6 letých dětí, charakterizují jejich tělesný vývoj v tomto období a závěrem popisují

vnímání dítěte z hlediska hudby a pohybu. Ke konci kapitoly uvádím pohled odborníků na dva hudební pojmy: hudební predispozice a hudební schopnosti.

V druhé kapitole jsem se zaměřila na současnou hudebně pohybovou výchovu v mateřské škole. Nejprve uvádím, které významné osobnosti ovlivnili její stávající podobu. Následně pak, jaký je význam mateřské školy pro tuto oblast.

Třetí kapitola mé práce je věnována osobnosti Boženy Viskupové, jejímu pohledu na tuto problematiku.

Závěrem teoretické části představím metodu projektového vyučování. Vzhledem k tomu, že pomocí autorského pedagogického projektu v mateřské škole budu realizovat experiment, uvádím v této kapitole charakteristiku projektového vyučování.

Praktická část ověřuje cíl mé bakalářské práce prostřednictvím metody pozorování, a zejména uskutečněním autorského pedagogického projektu v praxi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ PSYCHICKÝCH ZNAKŮ 5-6 TI LETÝCH DĚTÍ

Dítě kolem 5 a 6 roku věku má ještě stále tendenci k hravosti, rychle střídá činnosti a objekty zájmu. Hra je stále zásadní činností tohoto období. Dozráváním centrální nervové soustavy se zkvalitňuje dětské vnímání.

V oblasti sluchu dochází k diferenciaci a zjemňování vnímání, dítě se již více koncentruje, a tím zlepšuje schopnost prožívání hudby. Velký význam v tomto období má senzomotorické učení (Jenčková, 2002), které usnadňuje dítěti činnosti náročné na vnímání, spojení pohybů s vjemy a pohybovou koordinaci v souladu s hudbou. Zvládnutí této koordinace přispívá k hlubšímu emocionálnímu prožitku dítěte. V předškolním věku patří podle Václava Příhody (Příhoda, 1967) mezi základní znaky psychiky dítěte:

▪ konkrétismus,	▪ egocentrismus,
▪ eidetismus,	▪ zosobňující dynamismus,
▪ presentismus,	▪ labilita chování,
▪ topismus,	▪ a synkretismus.

Konkretizmus – projevuje se jako emoční a předmětné myšlení, dítě vidí okolní svět a věci v něm takové, jaké jsou a nedokáže porovnávat situaci podle arbitrárních znaků (např. ještě jsme neměli oběd, nemůže být poledne). Kolem třetího roku postupně mizí, dítěti již nesplývá myšlenka a věc v jedno.

Eidetizmus – vyznačuje se smazáváním rozdílu mezi zrakovou představou a původním vjemem. Dítě často nerozlišuje, co je skutečnost, a co je představa. Svého vrcholu dosahuje mezi 6 až 7 rokem, a následně vyhasíná. Někdy přetrvává do dalších let. Odborníci se domnívají, že existuje podobná situace i v zapamatování si sluchových zážitků. Děje se to na základě tzv. sluchového eidetizmu.

Prezentismus – projevuje se tím, že dítě není schopno vnímat minulost ani budoucnost, vnímá pouze přítomnost. Zhruba od 4 let dítě začíná vnímat časové pojmy

„včera“ a „zítra“, koncem předškolního období chápe následnost v čase „nejdříve-potom“ a učí se znát dny v týdnu, měsíce.

Topizmus – Dítě postupně učení a díky paměti získává topické vědomí- zařazuje sebe sama v prostoru, zpravidla ke své tělesné pozici. Chápe jen ten prostor, který jej přímo obklopuje. Tento znak je však dominantní pouze v útlém dětském věku.

Egocentrismus – U dítěte převažuje subjektivní vnímání lidí kolem sebe, kteří existují, podle jeho názoru, jen kvůli němu. Po pátém roce egocentrismus postupně klesá.

Zosobňující dynamismus – věci kolem dítěte „ožívají“ (fyziognomismus), dítě personifikuje předměty. Dítě se ztotožňuje např. s hračkou, nebo postavou z pohádky.

Labilita chování – objevuje se u dětí častým střídáním nálad a jejich projevů, dítě mění svá rozhodnutí i výroky, leckdy si i bezdůvodně protiřečí. Stejně rychle na své zážitky však zapomíná.

Synkretismus – dítě vnímá svět kolem sebe celkově, nerozčleněně, přemýšlí ve velkých celcích, intuitivně. Nerozlišuje v čase, v předmětech ani v chování či jevech. Přetrvává zpravidla až do 8. roku věku. Názory na délku trvání synkretismu se u odborníků liší.

Pokud poskytneme dítěti praktické hudební činnosti, které rozrušují synkretismus, snáze získává vhled do struktury vlastního uměleckého projevu. Utváří si k němu následně emocionální vztah a zaznamenává vzájemné souvislosti.

Podle Piageta je období od 4 do 7let stadiem názorného intuitivního myšlení – dítě vyvozuje závěry, převládá dětský egocentrismus, myšlení dítěte nerespektuje základy logiky.

V **Ericsonově** teorii je označováno období od 3 do 6 let jako fází iniciativy proti vině. Rozvíjí se socializace dítěte, jeho postoje i chování, a s tím je spojená regulace jeho projevů chování řadou norem. Rozvíjí se základ svědomí a pocit viny. Počátkem 6. roku nastupuje fáze snaživosti. Dítě se zaměřuje na výkon a jeho ohodnocení.

1.1 Charakteristika tělesného vývoje 5-6 letých dětí

V předškolním období dítěte dochází k růstové akceleraci a změnám v proporcích těla. Dítě mezi 5 a 6 rokem se vyznačuje štíhlejším trupem oproti dětem 3 a 4 letým, bývá vytáhlejší. (Malá, Klementa, 1985)

Jeho končetiny se prodlužují, ve vztahu k celé postavě je hlava a trup menší. (Pro posouzení slouží tzv. Filipínská míra – znak školní zralosti. Porovnává se zde délka horní končetiny vzhledem k velikosti hlavy. Dítě, které dosáhlo školní zralosti, je schopné dosáhnout horní končetinou přes temeno hlavy na ušní boltec). Tělesný vývoj i přírůstky výšky a váhy jsou v tomto období poměrně vyrovnané. Dítě okolo 6 roku váží přibližně 20 – 25 kg, a měří 115 až 120 cm. Před začátkem školní docházky se začínají prořezávat první stálé zuby. Srdeční frekvence při zatížení se pohybuje u 6 letých dětí kolem 130 – 150 tepy za minutu (Dvořáková, 2000). Výkonnost v pohybových dovednostech H. Dvořáková podmiňuje genetickými a individuálními předpoklady. Uvádí také nízkou růstovou i pohlavní diferenciaci, která se projevuje více až v období dospívání. V průměru bývají chlapci těžší a vyšší, leckdy ale dívky chlapce přerůstají. V motorických testech stoupá výkonnost lineárně u obou pohlaví přibližně do věku 12 let. V úkolech kvalitativního charakteru (rytmičnost, přechod kladiny, obratnostní cviky, držení těla) mají výsledky lepší dívky již od 4 let (Berdychová in Dvořáková, 2000).

Z pohybových schopností, které můžeme kolem 5 a 6 věku dítěte rozvíjet, považují odborníci za nejvhodnější obratnost, rychlost a flexibilitu. Flexibilitu označuje H. Dvořáková jako kloubní pohyblivost, pružnost svalů a vazů. Je podmínkou, spolu s rozvojem síly, pozdější svalové zdatnosti.

Dítě ve věku 5 a 6 let nemá ještě dokončený vývoj kostní soustavy, proto je třeba dbát některých omezení pohybu. Jsou jimi zvláště visy, hluboké záklony, výdrže v polohách, omezení hmitů, doskoky na tvrdou podložku, zvětšování rozsahu pohybu nad přirozenou mez. V tomto věku nesvědčí dětem ani dlouhodobé statické zatížení, patří sem i dlouhé sezení a stání. (Dvořáková, 2000)

Období mezi 5 a 6 rokem lze charakterizovat velkým nadšením dětí pro pohyb, ten bývá nejoblíbenější dětskou činností. Děti se snaží o pohybovou ladnost a zlepšují svou

obratnost. Všímají si již pohybové úrovně vrstevníků, a projevuje se snaha o to, být lepší, touží po pozitivním ohodnocení svého výkonu.

1.2 Fyziologická charakteristika vnímání dítěte předškolním věku

Problematiku fyziologické podstaty propojení hudby a pohybu osvětlil v přednáškách v rámci našeho kombinovaného studia v letech 2011-2013 Miloš Kodejška tak, že hudební řeč upoutává dítě svými výrazovými prostředky, vyvolává v něm adekvátní pohybové reakce, které jsou doprovázeny citovým prožíváním. Hudba a pohyb se tak stávají zušlechťujícími citovými prostředky, které kultivují pohyb a zpětně i vlastní hudební činnost dítěte. V tomto procesu se též přehodnocují senzoricko- motorické operace ve vnímání. Dítě předškolního věku si postupně začíná uvědomovat, že mezi nimi existuje propojenost. Správná technika hudební a pohybové aktivity je dílčím prostředkem k vyvolání estetického zážitku. Tento proces vnímání a prožívání vycházející z koordinace hudebních a pohybových aktivit má svůj fyziologický základ v mozkové koordinaci oblastí zodpovědných za asociační a anticipační sluchové a pohybové představy. Na základě propriocepční aferentace dochází k realizaci pohybů a jejich následné kvalitativní korekci a interiorizaci (zvnitřňování). Emocionální reakce se může násobit, pokud dochází k prolínání věkově přiměřených esteticko-výchovných činností s pohybovými aktivitami, jako jsou pohyby podle hudby, pohybové scénické vyjadřování hudebních obsahů, řadové a kruhové tance nebo hry se zpěvy. Emocionální reakce na hudbu tak vyvolává řadu změn ve strukturální, dynamické i charakterové sféře rodící se osobnosti. Podněcuje aktivitu, pozornost, tvořivé schopnosti, ovlivňuje racionální pochody, může přinášet i psychoterapeutické účinky. Posiluje oblast estetického cítění dítěte.

Aspekty CNS (centrální nervové soustavy) jako biologického základu pro pozdější rozvoj specifických schopností jedince

Mozek dítěte se vyznačuje poměrně velkou plasticitou. Termín plasticita mozku popisuje Vágnerová (2012) jako schopnost centrální nervové soustavy reagovat na zkušenost. Dětská zkušenost je tedy určující pro další formování a dozrávání mozkových oblastí. Vnější vlivy ovlivňují funkční změny mozku, zejména učením. To by mělo probíhat vhodně načasováno do tzv. senzitivních období, ve kterých je mozek citlivý

na určité podněty. Pozdější působení podnětů nemusí mít tak zřetelný dopad na pozitivní změny v mozku dítěte.

Zajímavý je názor doktora Františka Koukolíka (2012), který se řadu let věnuje zkoumání vztahů mezi mozkiem a chováním. Tvrdí, že u lidí, kteří od nejranějšího dětství provozují hudbu, lze očekávat určité změny v mozku. Konkrétně se změny projeví v neuroplasticitě – zvětšení počtu synapsí, dendritických větví a změny v myelinizaci. Tímto pojmem myslíme zvláště rozšiřování, zkvalitňování neurosystémů v mozku, které se přizpůsobují vnějším podmínkám prostřednictvím interakce geneticky podmíněných potencií a environmentálních vlivů. Domníváme se, že hudební aktivity mají v této interakci velmi důležité poslání. Rozšiřují právě neuroplasticitu.

1.2.1 Hudební predispozice a schopnosti

Hudební predispozice můžeme chápat jako hudební vlohy, které charakterizuje František Sedlák (1981) takto: jako morfologické a funkční zvláštnosti mozku a analyzátorů, které jsou základem hudebních schopností.

Hudební nadání pak definuje jako uspořádání těchto hudebních schopností. „*Kojenci rozlišují stupnice a rytmus. Přednost dávají pravidelnému rytmu. Je pravděpodobné, že hudební predispozice není vázána na jazyk. Hudební schopnosti mohou být projevem základní vlastnosti mozku, kterou je poznávání pravidelně se opakujících jevů v prostředí.*“ (Koukolík, 2012, s. 100)

Hudební schopnosti činí nejpodstatnější předpokladovou složku hudebního nadání. Problematiku hudebních schopností zkoumalo mnoho hudebních psychologů. U nás se této otázce věnoval například F. Sedlák, (1981) který definuje hudební schopnosti jako psychické struktury a vlastnosti jedince, díky nimž se dostává do spojení s hudbou. Umožňují mu všestrannou hudební aktivitu, její prožívání a vnímání.

Můžeme je charakterizovat z hlediska kvality (individuální stav jednotlivých schopností) a kvantity (komparace úrovně schopností ve skupině). Dále můžeme hudební schopnosti rozdělit podle F. Sedláka na ty, se kterými se setkáváme u dětí předškolního věku:

▪ hudebně sluchové činnosti,	▪ emocionální reakce na hudbu,
▪ auditivně motorické schopnosti,	▪ hudební paměť,
▪ rytmické cítění,	▪ hudební představivost,
▪ tonální cítění,	▪ hudebně tvořivé schopnosti.

Při hudebně pohybové výchově se snažíme rozvíjet všechny hudební schopnosti, nejčastěji formou integrovaných bloků. Ve své praxi se soustředuji na prožitkové aktivity, snažím se propojovat téma do všech oblastí vzdělávání a hudbu spojovat vždy s pohybem. Děti prožívají hudbu celým tělem, je přirozenou součástí jejich psychofyzického chování, jak uvádí P. Jurkovič. (2011). O emočním působení hudby se zmiňuje i F. Koukolík, byť není pedagogem ani hudebníkem, ale lékařem.

„Emoce jsou součástí hudebního prožitku, což je s ohledem na nereprezentativní a abstraktní povahu hudby neobvyklé. Hudba se skládá k tanci, zpěvu, pochodu i k boji, hře i práci. Veselou a šťastnou hudbu od odlišné hudby rozliší tříleté děti. Šestileté děti poznají v hudbě smutek, strach i hněv. Citové prožívání hudby je výsledek učení. Emoční odpověď na hudbu je automatická, včetně doprovodných vegetativních změn.“(Koukolík, 2012, s. 103)

2 SOUČASNÁ HUDEBNĚ POHYBOVÁ VÝCHOVA V MŠ

Hudebně pohybová výchova v mateřské škole vychází z našich dlouholetých tradic. V odborné literatuře nalezneme mnoho významných autorů, kteří zásadním způsobem ovlivnili její další směřování. Ve dvacátých letech minulého století to byli například švýcarský hudební pedagog **Emil Jacques-Dalcroze**, **Rudolf von Laban**, **Carl Orff**, **Isadora Duncan**. K našim autorům čteně publikujícím díla s hudebně pohybovou problematikou patří zejména **Božena Viskupová**, **Věra Mišurcová**, **Libuše Kurková**, **Eva Jenčková**, **Eva Kulhánková**. Názory B. Viskupové pak blíže popisují v kapitole 3.

Současná mateřská škola pracuje s kurikulárním dokumentem – **Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání** z roku 2001, aktualizovaným v roce 2004. Hudebně pohybovou výchovu lze díky integrovaným blokům zařadit do všech vzdělávacích oblastí (RVP PV, 2005):

- **Dítě a jeho tělo,**
- **Dítě a jeho psychika,**
- **Dítě a ten druhý,**
- **Dítě a společnost,**
- **Dítě a svět.**

V oblasti **Dítě a jeho tělo** pomocí hudebně pohybových aktivit rozvíjíme neurosvalový vývoj dítěte, hrubou i jemnou motoriku, zdokonalujeme pomocí pohybových dovedností sebeobsluhu dítěte. Patří sem i správné postoje ke svému tělu a zdraví. Při hudebně pohybových činnostech podporujeme i rozvoj všech smyslů, zvláště zrakové a sluchové percepce, důležité pro pohyb. **Dítě a jeho psychika** je další oblastí, kterou můžeme rozvíjet pomocí hudby a pohybu. Zahrnuje tři podoblasti: **Jazyk a řeč, poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace, a sebepojetí, city, vůle**. Při zpěvu a veršování s hrou na tělo rozvíjíme **řečové a jazykové schopnosti**, produktivní i receptivní, kam můžeme zařadit poslechové činnosti. Dítě zdokonaluje neverbální a kultivované projevy, například při tanci či hudebně pohybové improvizaci. V oblasti **poznávacích procesů** lze hudebně pohybovými činnostmi rozvíjet pojmotvorné myšlení, prostorovou paměť a orientaci, pozornost, tvořivé sebevyjádření. Poslední podoblast **Sebepojetí, city, vůle** je s hudbou velmi provázána. Pedagog může vhodně

volenými aktivitami podporovat sebevědomí a sebedůvěru dítěte. Tam, kde dítě není natolik motoricky zdatné, může v prožitkových činnostech zažít osobní spokojenost. Vyjádření těchto prožitků lze uskutečnit pomocí hudby a pohybu. V další oblasti **Dítě a ten druhý** je hudebně pohybová činnost prostředkem, jak posilovat prosociální chování k druhým lidem a rozvíjet vztahy s vrstevníky i dospělými. Dítě je vedeno ke kooperaci, zvláště při tanečních a hudebně pohybových hrách. Učí se dodržovat dohodnutá pravidla vzájemného soužití, při pohybových hrách s důrazem na respekt, ohleduplné a bezpečné chování k sobě i k druhému. V předposlední oblasti **Dítě a společnost** se setkává dítě se společností ostatních lidí. Mohou to být společné oslavy, tradiční slavnosti s tanci, setkání. Hudba a pohyb zde mohou mít úlohu estetickou, sblížující i morální. Oblast **Dítě a svět** nabízí využití hudebně pohybových aktivit jako nástroje, který dítěti pomůže proniknout do dění v okolním světě. Formou účasti na společenských akcích, nebo interaktivním seznamováním s hudbou jiných kultur a národů. Dítě si vytváří povědomí o ochraně přírody, hudba a pohyb zde napomáhají hlubšímu prožitku, a tím ukotvení poznatku. (RVP PV, 2005)

2.1 Význam mateřské školy pro hudebně pohybovou výchovu předškolního dítěte

Pro správné naplnění cílů předškolního vzdělávání je nutné zapojit tvořivý přístup učitele, jak doporučuje M. Kodejška (2002). Ten by měl vycházet z bohatých kulturních tradic našeho národa, z psychologických i pedagogických výzkumů. Za důležité považuje také dodržování didaktických zásad a spojení teorie s praxí. Hudebně pohybová výchova nemá být cílem hudební výchovy, má být podnětem a prostředkem, který vede k danému cíli, a obohacuje jej esteticky (Kulhánková, 2000). Božena Viskupová již v roce 1972 o hudebně pohybové institucionální výchově konstatovala, že „*múžická výchova nejmenších dětí by se měla opírat o jejich smysl pro kolektivní hru, pro pohyb, hudební cítění a o jejich vyvinutou fantazii*“ (Viskupová, 1972, s. 5). Ukázalo se, že lepších výsledků dosáhly děti, které pohyb spojovaly s hudbou, než děti, které praktikovaly jen pohybovou nebo hudební výchovu. O školní hudebně pohybové výchově prohlašuje, že je potřebné, aby pedagog vládl kompetencemi pro hudební i tělesnou výchovu. Negativně hodnotí oddělování těchto dvou složek, jak v přípravě na budoucí pedagogickou činnost,

tak i v praxi, a to z výše uvedených důvodů (Viskupová, 1972). Hudebně pohybová výchova v současné mateřské škole má za cíl zkvalitňovat hudební vnímání a pohybovou koordinaci, pomáhá rozvíjet hudební schopnosti a estetickou stránku pohybu. Uplatňuje se v různých formách, které se často prolínají. V praxi jsou to zejména: **rytmická cvičení s hrou na tělo, průpravná cvičení s využitím Orffových nástrojů, cvičení s hudbou, scénická vyjádření obsahu zpívaných písní, taneční hry a tance se zpěvy i bez nich,** s živým nebo umělým doprovodem. Pedagog v mateřské škole využívá bohatého arzenálu hudebně výrazových prostředků, s nimiž se děti v průběhu předškolního věku seznamují. Jsou to především tyto formy:

- **pohyby podle hudby,**
- **scénické vyjádření obsahů skladeb nebo písní,**
- **tance řadové nebo kruhové,**
- **hry se zpěvy.**

M. Kodejška považuje za důležité, aby hudebně pohybová výchova probouzela v dětech vnitřní zaujetí, estetický zážitek z tance. Je nutné si uvědomit, že v tomto období velmi záleží na vhodných podnětech, které ovlivní u dětí jejich budoucí hudební vkus (Kodejška, 2002).

2.2 Pohyb a jeho členění

Pohyb zaujímá velmi důležité místo pro vývoj dítěte, zejména v jeho raném dětství. Dětem přináší radost, odbourává přebytečnou energii, je pro dítě vývojovou přirozeností. Pohyb formuje osobnost dítěte, jeho sebepojetí a sebehodnocení. (Jenčková, 2002)

Potřeba pohybu nemusí u dětí v mateřské škole být vždy zcela naplňována, ať už z důvodu přemíry statických aktivit, nebo nadměrného počtu dětí ve třídách. Cílem současné výchovné koncepce v rámci pohybové výchovy není nejlepší výkon dítěte, ale rozvoj motorických schopností a dovedností především ve vztahu ke zdraví dítěte. Dítě pohybem získává i další životní kompetence, zejména z oblasti kognitivních funkcí,

psychické a sociální. Tyto kompetence upravuje Rámcový vzdělávací program pro mateřské školy.

K základním pohybovým dovednostem, jak uvádí Hana Dvořáková (2006), v oblasti motoriky nejmenších dětí, řadíme: chůzi, běh, lezení, skákání, manipulaci s předměty. Právě tyto základní dovednosti jsou předpokladem úspěšného zvládnání složitějších pohybových dovedností, které jsou spojené s konkrétními sporty a pohybovými aktivitami. H. Dvořáková (2006) vidí jako nedostatek v současné pohybové výchově to, že bývá často opomíjen nácvik kvalitních základních pohybových dovedností. Místo toho se více zaměřujeme na výuku specifických sportovních dovedností.

2.2.1 Základní motorické dovednosti

Termín základní motorické dovednosti charakterizuje H. Dvořáková (2006) jako pohybové dovednosti, které se vytvářejí již v nejranějším věku a odpovídají běžným pohybům v životě každého člověka. Jsou základem pozdějších pracovních i sportovních dovedností. Pohyby většinou provádíme v určitém prostoru, měníme jejich směr i intenzitu, a trvají určitý čas. Právě přizpůsobení se jedince těmto faktorům závisí podle R. Labana (In Dvořáková, 2006) na těchto prvcích:

- **vnímání těla,**
- **vnímání prostoru,**
- **vnímání kvality (intenzity) pohybu,**
- **vnímání vztahů.**

Základní motoriku můžeme rozdělit z hlediska charakteru pohybu na (Dvořáková, 2006):

- **dovednosti nelokomoční,**
- **dovednosti lokomoční,**
- **dovednosti manipulační.**

Nelokomoční dovednosti charakterizujeme jako pohyby částí těla i celého těla na místě, změny poloh částí těla vůči tělu. Při **lokomočních** dovednostech dochází ke změně místa těla v prostoru. **Manipulační** dovednosti představují ovládání předmětů různými částmi těla.

Při hudebně pohybové výchově uplatňujeme všechny typy motorických dovedností.

2.3 Taneční prvky v hudebně pohybové výchově

Základními lokomočními prostředky potřebnými pro jakýkoliv pohyb v prostoru jsou ve vzpřímeném stoji: chůze, běh, skoky a poskoky. Právě jejich zvládnutím je podmíněn další technicky náročnější pohyb, jako je např. taneční krok. Ve své práci budu rozlišovat následující taneční prvky, svou náročností vhodné pro nácvik v předškolním věku: **taneční chůze, dvojposkočná chůze (poskočný krok), taneční běh, krok přísunný 3/4, cval stranou, tleskání, podupy, pérování**. V odborných publikacích se setkáváme s jejich různými charakteristikami. V následující části bych ráda uvedla, jak tyto pohybové prvky popisují tři autorky (srovnání Kulhánková, 2000, Viskupová, 1972, Andrlová, 2004):

Chůze bývá častým prvkem v hudebně pohybových činnostech z hlediska své jednoduché pohybové struktury. Označujeme ji jako přirozený cyklický pohyb (Dvořáková, 2006), kdy dochází k zapojení většiny svalstva. Důležité je správné držení těla. **Taneční, estetická chůze** (Viskupová, 1972) spočívá v našlapování chodidla od palce k patě s přenášením váhy na vykračující nohu, nebo přes pološpičku (Andrlová, 2004). Obměny chůze lze provádět např. chůzí po špičkách, s vytáčením chodidel, chůzí po patách. Libuše Kurková (1975) techniku chůze blíže nespecifikuje, zaměřuje se více na změny tempa.

Dvojposkočná chůze (Andrlová, 2004) by se dala charakterizovat jako běžný dětský poskok, kdy následuje poskok na nášlapné noze. Oproti tomu **poskočný krok** je obtížnější, dvakrát pomalejší než dvojposkočná chůze. Je základním krokovým prvkem lidového tance obkročáku. Setkáváme se i s pojmem **poskočná chůze** (Viskupová, 1972), kterou B. Viskupová definuje jako krok s poskokem na téže noze. Poskoky a skoky lze vhodně uplatnit při ztvárnění pohybového výrazu a dynamiky.

Při **tanečním běhu** podobně jako u chůze odvíjíme chodidlo přes pološpičky k patám, důležité je správné držení těla, zvláště zpevnění trupu a našlapování zlehka.

Krok přísunný 3/4 popisuje D. Andrlová (2004) jako krok třídobý v rytmu valčíku a mazurky. Tančí se tak, že na první dobu vykročíme vpřed nebo stranou, na druhou dobu následuje přísun druhé nohy, a třetí dobu jsou obě nohy ve výponu na špičkách nebo jdeme do mírného podřepu. Pro děti 5 a 6 leté bývá tento krok doporučován k nácviku namísto klasického valčíkového kroku, který je v tomto věku ještě obtížně proveditelný. Obměnou může být pak lidová varianta valčíku – **sousedská**, (Kulhánková, 2000) rozlišuje se hladká, vyšlapávaná a přísunná.

Cval podle B. Viskupové (1972) představuje sun nohy stranou, a v přísunu vypérování. D. Andrlová (2004) cval popisuje ve své publikaci „Jede Kudrna okolo Brna“ také, a to jako dvoudobý krok přísunný s odrazem i výskokem na výkročné noze. Poukazuje na to, že jeho nácvik je v mateřské škole obtížný. Přesto jsem tento taneční krok do svého projektu zařadila, chtěla jsem si v praxi ověřit jeho náročnost pro předškolní věk.

Polkový krok, neboli krok přeměnný, jsem z důvodu jeho obtížnosti ve své práci s dětmi v mateřské škole nenacvičovala.

Tleskání, podupy a pérování řadíme mezi pohyby nelokomoční.

V hudebně pohybových činnostech jsou součástí téměř každého tance a hry na tělo. Jejich účelem je zdůraznění určitých pasáží. Pérování je základem estetické chůze, běhu i poskoku, uvádí B. Viskupová (1972). Definuje ho více způsoby, nejčastěji jako pomalé či rychlé odvíjení chodidel do výponu a pérování v kolenou. Bližší rozdělení technik označovaných jako hra na tělo popisuje stejně jako B. Viskupová ve svých publikacích E. Jenčková (2002). **Podupy** označuje jako důrazné dopady celého chodidla nebo pološpičky na podlahu. Spolu s tleskáním, pleskáním či luskáním rozvíjí dětské rytmické cítění. Nejčastěji se vyskytují ve vzájemných kombinacích, spojené s deklamací říkadel a zpěvem písní.

2.4 Pohybová průprava

Zvláště v předškolním věku děti přirozeně vnímají a prožívají hudbu celým tělem, při zpěvu či poslechu hudby je často vidíme spontánně poskakovat, běhat, apod. Z tohoto

důvodu se snažíme co nejčastěji spojovat říkadla či písňe s pohybem. Je nutné věnovat pozornost i speciální průpravě, nejen hudební, ale i taneční. Taneční a pohybová průprava se zaměřuje na cvičení, která mají za cíl uvolnit svalstvo paží, nohou i trupu, a upevňovat návyk správného držení těla. V předškolním období je podstatné, aby tato průpravná cvičení měla za následek uvědomění si pohybu, a jeho estetický projev.

Taneční průprava představuje i koordinaci pohybu v prostoru. Využíváme proto při cvičení širokou škálu směrů, ve kterých se dítě pohybuje. (Nejen dopředu, dozadu, stranou, ale i kolem své osy, po diagonále, apod.). Taneční průprava zahrnuje i seznámení s formami uspořádání při tanci (řadové nebo kruhové uspořádání, pohyb samostatně nebo ve dvojici, trojici, skupině).

Hudebně pohybová průprava zahrnuje i cvičení, která mají za cíl naučit děti vnímat rozdíly v dynamice, tempu a výšce tónů (pomalu – rychle, vysoko – nízko, silně – slabě, gradace a zklidnění melodie). **L. Kurková** (1975) doporučuje začínat se cvičením kontrastů, které jsou zřetelné, a teprve potom trénovat poznávání jemnějších rozdílů.

Důležitá je v základní taneční průpravě emocionální stránka. L. Kurková (1975) uvádí, jak je pro elementární cítění vhodný pohyb s nějakým předmětem, který se stane součástí pohybové taneční hry nebo fantazie (šátek, stuha, míč). Pokud děti mají k tomuto předmětu nějaký vztah, a předmět je navíc krásný, a líbí se jim, umocňuje to jejich prožitek z pohybu. Děti mohou svou představivost a fantazii rozvinout s přispěním vhodně zvolené motivace, kterou učitelka nesmí opomenout.

2.4.1 Správné držení těla

V dnešní době se setkáváme stále častěji s odchylkami či vadami správného držení těla již u nejmenších dětí. Patrné je to především v mladším školním věku, jak dokládají odborné průzkumy. Na vině bývá nedostatečná či jednostranná pohybová aktivita, a tím způsobené svalové dysbalance. Při hodnocení způsobu držení těla vycházíme z hledisek zdravotních, funkčních a estetických. (Hronzová, 2011) Vliv na držení těla má nejen somatotyp jedince, ale i stav organismu, jeho duševní i tělesná kondice. V odborné literatuře je popsána řada testů a diagnostických metod, které slouží k rozpoznání odlišností držení těla ve vztahu ke konkrétní normě. Při hudebně pohybových činnostech

vycházíme ze základních kritérií správného držení těla, která charakterizuje např. E. Kulhánková (2000):

Správné držení těla:

- váha na přední části chodidel, pocit odlehčených pat,
- osa těla je nakloněna mírně vpřed,
- protažení pánve vzhůru, téměř do kolmé polohy,
- břišní stěna zatlačena jemně vzad,
- lopatky táhneme dolů,
- ramena rozložíme do šířky a jemně táhneme dolů,
- hrudní kost vyneseme vzhůru,
- temeno hlavy směřuje vzhůru.

E. Jenčková (2002) uvádí pravidla správného držení těla včetně didaktických příkladů v pěti oblastech: 1. **správné držení ramen** (nesmějí se zvedat, jsou spuštěna volně dolů svou vahou) 2. **správné držení hlavy** (vytažení hlavy z temene, brada směřuje dopředu), 3. **správné držení zad** (vzpřímená záda, protažená od spodu nahoru), 4. **správné držení břicha** (nevtahovat bránici dovnitř), 6. **správné postavení dolních končetin** (kolena a chodidla u sebe, kolena mírně propnutá)

V mateřské škole by měl pedagog dbát na správné držení těla nejen u dětí, ale být dobrým příkladem i sám. Děti se učí nápodobou, a učitel je ten, který dává dobrý příklad. V režimu dne je vhodné střídat klidové a pohybové činnosti, umožnit dětem dostatek prostoru i času ke spontánnímu pohybu.

3 ODBORNÉ NÁZORY BOŽENY VISKUPOVÉ NA VÝZNAM HUDBY A POHYBU

Božena Viskupová, nestárnoucí a uznávaná pedagogická osobnost hudebně pohybové výchovy byla v roce 2011 oceněna medailí J. A. Komenského 1. stupně, kterou uděluje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Získala ji za významnou pedagogickou, výchovnou, odbornou a uměleckou práci v oblasti všeobecného a odborného hudebního vzdělávání. Celý život se věnuje hudebně pohybové výchově, a to nejen jako pedagožka a školitelka tisíců učitelek z mateřských, základních i pedagogických škol, ale i jako autorka odborných publikací. Absolvovala Státní konzervatoř v Praze – obor hra na klavír a sborový zpěv. Vycházela ve své práci z rytmiky E. J. Dalcrozeho, pod vedením A. Dubské, jejímž byl tento skladatel a pedagog učitelem. Díky skladateli Aloisi Hábovi pak začala vyučovat v LŠU v tanečním oddělení hudebně pohybovou výchovu. Od 60. let spolupracovala se skladateli Iljou Hurníkem a Petrem Ebenem. V roce 1966 odjela do Orffova institutu v Salcburku, kde se blíže seznámila s hlavními myšlenkami Orffovy výchovné metody. Principem této metody je nejdříve muzicírovat, hrát si s hudbou a teprve později studovat hudbu. Carl Orff propojil jazyk, hudbu, pohyb a zpěv, hrou na nástroje rozvíjel rytmické cítění a lidskou tvořivost. Jeho dílo zvané Schulwerk, bylo přeloženo do několika jazyků. Od roku 1967 ověřovala B. Viskupová tento orffovský systém na 1. stupni základních škol metodou experimentální výuky, jejíž výsledek byl velmi pozitivní. Spolupracovala s Českou hudební společností, s osobnostmi jako je Pavel Jurkovi či Petr Jistel, a dalšími pedagogy. Je autorkou mnoha odborných článků a učebnic.

B. Viskupová ve své práci považuje za důležité, aby hudba a dynamický rytmický pohyb byly neodlučně spojovány, a naopak pohybová výchova, aby byla doprovázena živým hudebním doprovodem. Děti potřebují zvláště v raném věku k hudebnímu prožitku i prožitek pohybový.

Součástí pohybu a hudby je rytmus, který prostupuje životem ve všech směrech (tlukot srdce, pravidelné střídání ročních období a měsíčních fází, lidský krok i dech).

B. Viskupová význam rytmiky uvádí ve svých dílech (např. Hudba a pohyb), a ukazuje, jak důležitou složku hudebně pohybové výchovy tvoří rytmika. V rytmice vidí též oblast sociální hygieny. Podle jejího názoru rytmus doslova léčí. Uvádí, že nejen procházka po čerstvém vzduchu člověku prospěje, ale význam zde má i rytmus chůze a našeho nádechu a výdechu.

„Hudba, která apeluje bezprostředně na vnitřní, zejména citový život, zniterňuje rytmus tělesného pohybu, spíná jej důvěrněji s naším duševním prožíváním. Kromě bohatství rytmických motivů přináší i množství dalších prvků doplňujících rytmickou osnovu a schopných pohybového ztvárnění: tempo, dynamika, frázování, formální členění, stoupání a klesání melodie, harmonické napětí a uvolnění. Všechny tyto prvky mají také zjevný nebo skrytější vztah k lidskému životu; i ten má svá crescendo a diminuenda, své disonance a konsonance, své výšiny a hlubiny. A tak s uměleckým pohybem může rezonovat nedohledná škála vnitřních zážitků, vzpomínek, zkušeností a ideálů. Pohyb může angažovat a harmonizovat člověka v nejplnějším smyslu slova.“ (Viskupová, 1972, s. 8)

Díla Boženy Viskupové a spolupráce na sbornících:

- Taneční výchova dětí. UDTL, Praha 1967,
- Hudebně pohybová rytmika. ČSHS, Praha 1970,
- Hudba a pohyb. Supraphon, Praha 1972,
- Skřivánek. Panton, Praha 1973,
- Rytmické etudy. Ústav pro kulturně výchovnou činnost, Praha 1975,
- Metodický dopis- rytmické skladby. Sportpropag, Praha 1981,
- Hudebně pohybové hry. Okresní pedagog. středisko, Svitavy 1987,
- Zpíváme a tancujeme. Praha 1987,
- Hudebně pohybová výchova a zpěv. SPN, Praha 1989.

4 PROJEKTOVÉ VYUČOVÁNÍ

„Právě v mateřské škole, kde jsou děti ve věku aktivního poznávání a objevování světa prostřednictvím hry, je nejpříznivější a nejpřirozenější příležitost rozvíjet takové činnosti, ve kterých by se nevyučovalo a nepoučovalo, ale více experimentovalo a prakticky zkoušelo.“ (Bečvářová, 2003)

S termínem **projektové vyučování** je začátkem 20.stol spojeno jméno amerického psychologa **Johna Dewey**. Ten v roce 1896 založil v Chicagu univerzitní experimentální školu, kde realizoval myšlenky svých teorií. Jejich obsahem bylo, oproti pasivnímu a formálnímu učení, s žáky řešit úkoly skrze vlastní zkušenost. Na J. Dewey později navázal **William Heard Kilpatrick**, který metodu projektového vyučování vymezil, a rozdělil na jednotlivé fáze: záměr projektu, plán, provedení a posouzení. (Dvořáková, 2009)

Projektovou metodou se zabývá, a definuje ji více autorů. Nejčastěji je metoda projektového vyučování interpretována jako metoda zahrnující komplexní souhrn činností, zejména praktických, včetně experimentování, které vedou k jednomu hlavnímu záměru. Klíčová je pro tento typ vyučování motivace dětí a kooperace ve skupině. J. Průcha definuje projektovou metodu takto:

„Je to vyučovací metoda, v níž jsou žáci vedeni k samostatnému zpracování určitých projektů a získávají zkušenosti praktickou činností a experimentováním. Podporuje motivaci žáků a kooperativní učení. Projekty mohou mít formu integrovaných témat, praktických problémů ze životní reality nebo praktické činnosti vedoucí k vytvoření nějakého výrobku, výtvarného nebo slovesného produktu.“ (Průcha, 2001, s. 184)

Jak uvádí Nádvorníková v článku na portálu RVP, jedná se veskrze o dlouhodobější plánovanou činnost s přínosem očekávaných změn. Také zde osvětluje význam slova „projekt“, které je odvozeno z latinského slova *proicio* (hodit, vrhnout vpřed, napřáhnout). (Nádvorníková, Kupcová, 2004, [online]).

V Čechách a na Moravě je metoda projektového vyučování zpočátku aplikována na tzv. pokusných školách v období První republiky. Myšlenky pragmatismu přinesl zejména **Václav Příhoda** ze svých cest po Americkém kontinentě. Důvodem k zavedení

projektové metody bylo vymezit se zastaralým přístupům včetně kritizované Herbartovské školy.

Až do roku 1939 byla projektová metoda zaváděna na pokusných školách. U nás však tato metoda nikdy nenahradila klasickou výuku, jako se stávalo v USA, došlo ke kombinaci klasických metod a projektového vyučování. Podpora nových, alternativních přístupů zaznamenala opětovné vzkříšení teprve po roce 1989, po skončení totalitního režimu. (Dvořáková, 2009)

4.1 Typy projektů

Existuje několik hledisek, ze kterých při přípravě projektu vycházíme.

Nutné je stanovit vždy **cíl projektu**, zvážit, zda chceme děti něco nového naučit či upevnit již poznané. Neméně důležité je stanovit si **délku projektu**. Dělíme projekty na **krátké, střednědobé, dlouhodobé a mimořádně dlouhodobé**.

Krátký projekt většinou zahrnuje jeden a až 2 dny, **střednědobý** týden, **dlouhodobý** může trvat týden až jeden měsíc, **mimořádně dlouhodobý** bývá řešen na více měsíců. Dalším hlediskem je stanovení **organizace** projektu (pracujeme s celou třídou, s celou mateřskou školou, nebo využíváme pouze určité skupiny dětí). Uvádíme, v jakém **prostředí** se činnosti budou odehrávat (realizace uvnitř školy, venku, v domácím prostředí, kombinace více možností). (Kratochvílová, 2009).

Při přípravě projektu se snažím vycházet nejen z nastudované literatury, ale i z vlastní zkušenosti, uvědomuji si, jak děti reagovaly v minulosti při podobných aktivitách. Podstatnou roli u mne hraje empatické přistupování k jednotlivým dětem, snažím se v plánování projektu zohlednit individuální rozdíly mezi dětmi. Myslím si, že propojením činností s jedním edukačním záměrem děti plněji prožijí zvolené téma, které v nich může zanechat hlubší otisk. Pedagogický projekt je prostředkem, jak pomáhat naplňovat obecné vzdělávací cíle a klíčové kompetence, které vymezuje Rámcový vzdělávací program pro předškolní i školní vzdělávání, uvádí Dvořáková (2009).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

V praktické části mé práce se zabývám výzkumným pedagogickým šetřením v oblasti hudebně pohybových projevů dětí ve věku 5 – 6 let. Výzkum zaměřuji nejprve na zjištění úrovně hudebně pohybových schopností, a to před zahájením samotného projektu v mateřské škole. V další části popisuji projekt, který jsem realizovala v mateřské škole v období od září 2012 do února 2013. Tento projekt byl zaměřen na hudebně pohybové činnosti. Po jeho skončení jsem prováděla metodou pozorování druhé výzkumné šetření, kde jsem sledovala, dle daných kritérií a na stejném vzorku dětí, opět kvalitu jejich hudebně pohybového projevu.

Komparace těchto dvou pozorování je obsahem kapitoly 7. Na závěr shrnuji celé šetření a zabývám se diskuzí.

5.1 Předmět výzkumu

Předmětem zkoumání bude zachytit kultivaci hudebně pohybových projevů 5-6 letých dětí při vyjadřování hudebně výrazových a formotvorných prostředků.

5.2 Cíle výzkumu

Cílem výzkumu bude prakticky dětem přiblížit hudebně pohybové prostředky a základní hudební formy prostřednictvím:

- pohybu podle hudby,
- scénického vyjádření hudebního obsahu tanců,
- her se zpěvy,
- prohloubit vnímání a prožívání hudby,

6 METODY A PRACOVNÍ HYPOTÉZY

Ve své práci jsem použila experiment a pozorování. Pozorování jsem uskutečnila dvakrát, a to před zahájením projektu, a následně po jeho skončení. Každé pozorování představovalo sledování dítěte při pohybové improvizaci podle hudby, vytvoření video záznamu a jeho následnou analýzu se zpracováním výsledků do tabulky. Analýzu video nahrávky jsem prováděla s pomocí počítačového programu, který umožňoval rozfázování pohybu. Tím se zaznamenávání výsledků do tabulky značně usnadnilo, zejména bylo potlačeno subjektivní a zběžné hodnocení výkonu. (Samotný video záznam není součástí přílohy práce, neboť se mi nepodařilo získat souhlas všech rodičů dětí s uveřejněním fotografií a video záznamů pro tuto práci).

6.1 Pracovní hypotéza

Na vybraném, stejném vzorku dětí jsem ověřovala tuto hypotézu:

Při zapojení dětské fantazie a většího počtu smyslových analyzátorů dochází k lepšímu souladu mezi hudbou a kvalitou pohybových projevů.

6.2 Charakteristika zkoumaného vzorku

Výzkumné šetření jsem realizovala v mateřské škole U Pergamenky, v Praze 7, Holešovicích. Vzhledem k tomu, že pracuji v heterogenní třídě s převahou mladších dětí, nemohla jsem projekt realizovat v rámci své třídy.

Bylo nutné vybrat skupinu dětí i z ostatních tříd, které splňovaly daná věková kritéria. Tento výběr probíhal na základě svobodného rozhodnutí dětí a jejich rodičů, kteří své děti do projektu přihlásili. Podmínkou bylo pouze dovršení 5 let věku a následné absolvování půlročního programu. Vybraná skupina 15 dětí se účastnila projektu jednou týdně v pravidelném čase po odpoledním odpočinku.

6.3 Cíle a obsah projektu

Pedagogický projekt s názvem „Šla kočička k muzice“

Název projektu: „Šla kočička k muzice“

Doba realizace projektu: září 2012 – únor 2013

Věková skupina: 5-6 let

Počet dětí: 14 (7 dívek, 7 chlapců)

Místo realizace: MŠ U Pergamenky, Praha 7

Typ projektu:

Podle délky trvání – dlouhodobý

Podle zapojení výchovných složek – vícesložkový

Podle místa konání - ve třídě

Obsahové části Rámcového vzdělávacího programu:

Dítě a jeho tělo

Dítě a jeho psychika

Dítě a ten druhý

Dítě a společnost

Dítě a svět

Charakteristika:

Projekt bude zaměřen na rozvoj hudebně pohybových schopností dětí pomocí pravidelných setkání. Důraz bude kladen na estetické prožívání.

Cíle projektu:

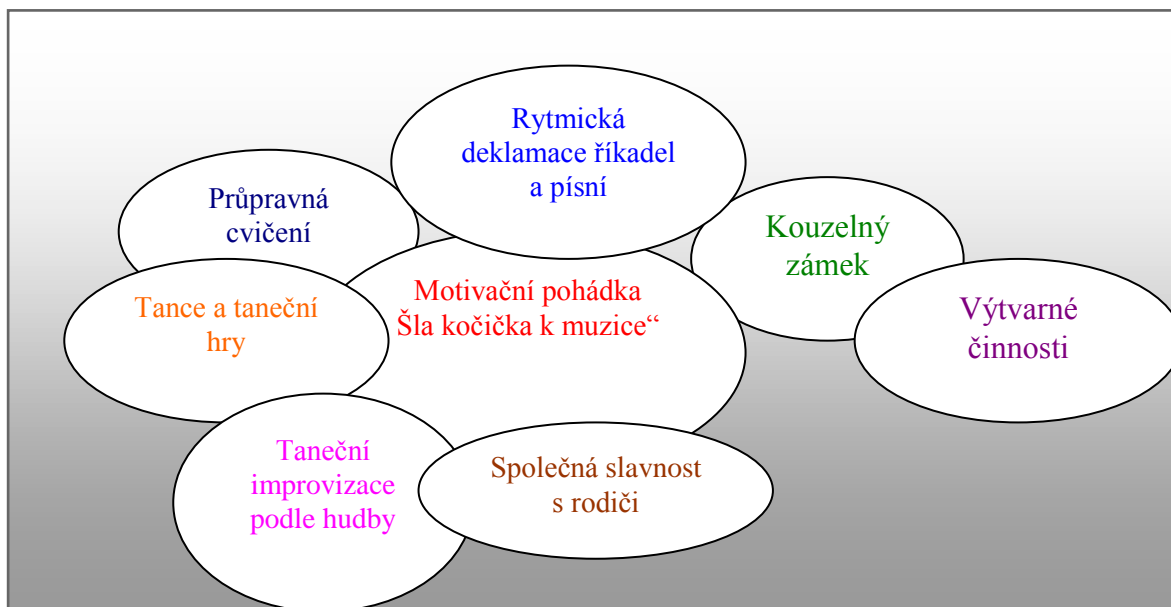
Přiblížit dětem hodnoty národní lidové tvorby pomocí písní a říkadel ve spojení s pohybem. Jako dílčí cíle jsme si zvolili: rozvíjet estetický taneční projev a výraz pomocí hudebně pohybových prostředků; probouzet u dětí cit pro rytmus a prostorovou koordinaci; rozvíjet tonální citění a emocionální reakce na hudbu; rozvíjet jejich pohybovou paměť a seznámit je s technikou základních, pro věk 5-6 let vhodných tanečních kroků, pohybů paží; upevňovat návyky správného držení těla; nejen formou taneční improvizace probouzet jejich fantazii a vlastní prožitek z hudby. V neposlední řadě bude také cílem rozvíjení řečových dovedností – s využitím pohádky, říkadel i zpěvem písní, rozvoj mravních a volných vlastností dětí, tvořivosti při výtvarných činnostech.

Obsah projektu „Šla kočička k muzice“:

10 oblastí (vzájemně se prolínajících)

- 1) Smyslové vnímání:** Co slyším? Co vidím? Co vnímám? nosem-tělem-duší?
- 2) Hudebně vyjadřovací prostředky v pohybu** (dynamika, vysoko-nízko)
- 3) Rytmizace říkadel s hrou na tělo**
- 4) Řízené pohyby podle hudby**
- 5) Písňové formy v pohybu** (kánón, rondo)
- 6) Zpěv písní s pohybem a scénické vyjádření obsahu písní**
- 7) Taneční choreografie**
- 8) Pohybová improvizace** – klavírní i umělý doprovod
- 9) Výtvarná řada „Kouzelný zámek“**
- 10) Slavnost** – prožitkové taneční odpoledne s rodiči

Myšlenková mapa projektu:

Obrázek 1 Myšlenková mapa projektu

Zdroj: autorka práce

6.3.1 První etapa experimentu

Zahrnuje oblasti 1 – 3 (Smyslové vnímání, Hudebně vyjadřovací prostředky v pohybu, Rytmizace říkadel s hrou na tělo).

OBLAST 1: Smyslové vnímání: Co slyším? Co vidím? Co vnímám? nosem-tělem-duší?

Klíčové kompetence:

- Dokáže se vyjadřovat a sdělovat své prožitky, pocity a nálady různými prostředky (řečovými, výtvarnými, hudebními, dramatickými apod.
- Dokáže rozpoznat a využívat vlastní silné stránky, poznávat svoje slabé stránky

Dílčí cíle:

- rozvoj a užívání všech smyslů,
- uvědomění si vlastního těla.

Očekávané výstupy:

- Zvládnout základní pohybové dovednosti a prostorovou orientaci, běžné způsoby pohybu v různém prostředí.

Pomůcky: písňalka, novinový papír, dřívka (bambusové tyčky), cukr v uzavřené sklenici.

Motivace: pohádka „*O kočičce, která tancovala*“ (vlastní text)

„Mohou kočičky tancovat? Že ne? Kdysi dávno žila jedna bílá kočička, která byla úplně jiná než ostatní kočky. Jakmile slyšela někde nějakou písničku, hned se začala radovat a poskakovat, a kdyby měla pusinku jako my lidé, bylo by vidět, že se dokonce usmívá. Jednoho letního večera se toulala po dvorku, v tom zaslechla odněkud líbeznou melodii, a protože byla zvědavá, jako ostatně všechny kočky, vydala se za tou muzikou. Přeskočila plot, přeběhla silnici a už byla na náměstí. Poslouchala, odkud se ta melodie line, byla už tma, a nikde nikdo.“

Učitelka se zeptá dětí: „Chtěly byste si na tu kočičku zahrát?“

D – „Anooo!“

U – Zopakuje poslední věty příběhu a přitom zatahuje žaluzie, v místnosti je pološero. Děti přelézají „plot“ (2 stolečky) jako kočičky a na vyzvání učitelky se přikrčí, aby hledaly nějaký zvuk. (melodii, která se ozývala v pohádce).

U – postupně vytváří různé zvukové kulisy, aby děti neviděly, co drží v ruce. Po každé ukázce se zeptá, co slyšely. Děti sedí, a jako kočičky nastraží uši. Ukázky předvádí učitelka co nejméně hlasitě. Střídá šustění novinovým papírem, melodii zahrnou na píšťalku, tlukot dřívěk o sebe nebo o zem, přesypává cukr v uzavřené sklenici.

D – odpovídají, co slyší

Postupně se hra stává náročnější, učitelka použije dva nástroje společně, děti mají určit všechny, které slyší.

U – předčítá další část pohádky:

„Kočka šla pořád za tím krásným zvukem, čím byla blíž, hudba sílila, až jí bylo všude kolem plno.“

OBLAST 2: Hudebně vyjadřovací prostředky v pohybu

Podoblast: pojmy v hudbě vysoko-nízko, dynamika (silně, slabě).

Dynamika

U – usedá ke klavíru, a zahraje dětem melodii, která bude postupně zesilovat.

„Kočka už byla skoro u místa, odkud se melodie ozývala. Když uslyšíte slabou muziku, našlapujte opatrně, zlehka, kolem rostou krásné květiny, a nechceme je pošlapat. Když ale uslyšíte silnou melodii, znamená to, že jste zase na cestě, a můžete poskakovat, jak chcete.“

D – pohybují se podle melodie, kterou učitelka hraje na klavír.

Vysoko-nízko

Pokud budou děti soustředěné, a bude je činnost bavit, může učitelka obměnit hru na rozlišování vysokých a nízkých tónů. Při vysokých tónech se vytáhneme na špičky a rozhlížíme se, kde uvidíme světýlko. Při nízkých tónech našlapujeme přes patu, ruce dáme v bok. (pohyb v nízké poloze jako kočky, ne po kolenou). Postupně zmenšujeme vzdálenost mezi tóny. Zpočátku používáme velké výškové kontrasty.

U – *„Kočka při své cestě za muzikou musela projít hustým lesem, cítíte, jak všude kolem voní jehličí?“*

D – prochází přes les a nadechují se nosem.

U – střídá prostředí, ve kterém se právě kočka nachází. (louka, kolem řeky, silnice, po které právě projelo nákladní auto, kolem cukrárny)

U – vyzve děti, aby utvořily les (2 řady proti sobě, ruce předpažit-jako větve stromů, ale nedržet se za ruce), vždy jedno dítě je kočka, která prochází hustým lesem. Může mít zavřené oči (je tma), nebo nemusí. Úkolem je projít mezi řadami dětí až nakonec. Takto se vystřídají všichni.

U – pochválí kočky i stromy, jak pěkně úkol zvládly. Zavolá všechny děti k sobě, následuje povídání v komunitním kruhu. Učitelka se dětí zeptá, jak se cítily jako kočky uprostřed lesa. Děti jeden po druhém odpovídají, pokud chtějí. Smyslem této činnosti je vyjádřit emoce, které prožíváme. Vyjádřit, co jsme vnímaly svým tělem, když se nás dotýkaly větve stromů. Pokusit se vyjádřit i nepříjemné pocity, strach, úzkost.

OBLAST 3: Rytmizace říkadel s hrou na tělo

Hra „Jak se jmenuješ?“ „Co máš rád“?

Vytleskávání jednotaktového a dvoutaktového rytmu. Základní **rondová forma, rytmizace, hra na tělo.**

Děti sedí v kruhu (klek na patách nebo turecký sed)

U – „*Všichni se neznáme, každý z vás chodí do jiné třídy, a tak si zahrajeme hru na jména, abychom se lépe poznali*“.

D – První dítě vytleská tázací větu: „Jak- se- jme-nu-ješ ? “ (tlesk na každou slabiku)
A ukáže na někoho. Vybrané dítě odpovídá stejným způsobem, např.

„*Já-ra*“. Poté vytleská otázku a vybírá další dítě. Takto se všichni vystřídají.

U – „Máte, děti, každý svoji nejmilejší hračku?“

D – Ano.

U – „Dokážete tu hračku vytleskat stejným způsobem jako své jméno?“

Učitelka uvede příklad oblíbené hračky, používá i přídavná jména.

Např. „*Hně-dý med-ví-dek*“. Pokládá dětem otázku s tleskáním: „*Co- máš-nej-rad-ši?*“ (používáme hovorový výraz od slova nejraději, aby otázka nebyla dlouhá, a dětem srozumitelná) Tato hra má charakter rondové formy,

A-B-A-C-A-D-A-E ...Střídáme dvoutaktí A s B (odpovědí prvního dítěte), navazujeme opět s otázkou A, následuje C (odpověď druhého dítěte) a tak dále.

D – Postupně odpovídají s vytleskáváním slabik. Většinou skloňují, takže odpověď zní: „*mo-ji pa-nen-ku*“. Tuto hru můžeme hrát tak dlouho, dokud děti baví. Lze využít i humorných větných spojení, zvláště v případech, kdy se některé děti nezapojují nebo pozorujeme, že se nudí. Učitelka vymýšlí spolu s dětmi nesmyslná sousloví, např.: „*Mo-dré slu-níč-ko; ka-ka-o-vá man-da-rin-ka*“ apod. Děti se většinou pro tuto činnost nadechnou, smějí se, a nechtějí často přestat.

Pokračujeme s obměnou hry na tělo, kdy pracujeme s kombinací technik:

Tleskání (před tělem, nad hlavou, vpravo, vlevo, do země)

Pleskání (do stehů oběma rukama současně nebo každou zvlášť, pleskání o části těla).

Dupání (v mírném podřepu, nezvedáme vysoko kolena).

Střídáme tempo, obsah slovního projevu (mláďata, květiny, krátké celky-např. Jede jede vlak).

Učitelka předvádí a děti opakují (hra na ozvěnu).

Další variantou je hra na tělo s obměnou techniky ale stejným souslovím.

Podle autorky B. Viskupové hrajeme v kruhu, děti stojí.

Vymyslíme 2 slova se stejným počtem slabik. Např. Čo-ko-lá-da, li-mo-ná-da.

První dítě k němu vymyslí hru na tělo a předvede ji. Všichni zopakují.

Pokračuje vedle stojící dítě, ale provede pohyb jinak. Opět všichni zopakují, a předvádí další dítě. Snahou je předvést jiný pohyb a dotknout se jiné části těla než soused před ním. Dáváme přízvuk na první dobu.

Příklady:

Čo – ko – lá – da – **Li** – mo – ná – da

Tlesk-tlesk – dup - dup- hlava-hlava-ramena-ramena

Obtížnější variantu hry na tělo použijeme, až když děti zvládnou základní techniku vyjádření rytmu kratších sousloví – **jednotaktový rytmus**, následně **dvoutaktový** a tak dále.

U – Předvede delší celek, který kombinuje více technik. Např.:

„Šel-Ja-ne-ček na-ko-pe-ček“ ve 4/4 rytmu

4 krát pleskání do stehů

4 krát pleskání na ramena

Nebo 2/4: 2 krát tlesk před tělem, 2 krát pleskání do stehů, 2 krát tlesk, 2 krát podupy.

D – Opakují

Při další lekci postupně zvyšujeme náročnost, a to využitím ještě delších celků – lidových říkadel.

Použijeme motivaci z úvodní pohádky, **říkadlo „Šla kočička k muzice“**.

Použijeme zhudebněné říkadlo.

Popis:

Kruhové postavení, ruce v bok. (můžeme se držet za ruce, ale zpívat pomaleji, aby se děti stačily pustit před tleskáním).

Šla kočička k muzice, – chůze dovnitř kruhu, na slova „k muzice“ 3 krát tlesk,

ztratila tam střevíce. – chůze vzad, na slovo „střevíce“ 3 krát tlesk,

Kocourek je našel, – otočka P a 2 krát podupy,

dostal z toho kašel – otočka L a 2 krát podupy.

6.3.2 Druhá etapa experimentu

Zahrnuje oblasti 4 – 6 (Řízené pohyby podle hudby, Písňové formy v pohybu, Zpěv písní s pohybem a scénické vyjádření obsahu písní)

OBLAST 4: Řízené pohyby podle hudby

Klíčové kompetence:

Nebojí se chybovat, pokud nachází pozitivní ocenění nejen za úspěch, ale také za snahu.

Dílčí cíle:

- rozvoj pohybových schopností a zdokonalování dovedností v oblasti hrubé i jemné motoriky,
- rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních i produktivních,
- rozvoj tvořivosti,
- vytváření prosociálních postojů (rozvoj sociální citlivosti, tolerance, respektu, přizpůsobivosti apod.).

Očekávané výstupy:

- koordinovat lokomoci a další polohy a pohyby těla, sladit pohyb s rytmem a hudbou,
- správně vyslovovat, ovládat dech, tempo i intonaci řeči,
- záměrně se soustředit na činnost a udržet pozornost,
- spolupracovat s ostatními.

Popis činnosti:

Motivace: další část pohádky „O kočičce, která tancovala“

„Kočička došla na místo, odkud ta pěkná muzika vycházela. Byl to velký dům, v oknech se svítilo, a bylo slyšet hlasy lidí. Otevřeným oknem skočila dovnitř. Rychle se schovala pod stůl a pozorovala, co se kolem děje. V síni hrála kapela, a uprostřed tančili lidé. Kočička se zaradovala, nikdy neviděla nic tak zajímavého! Lidé se točili a poskakovali, někdo si zpíval, někdo jen tak seděl a pohazoval nohou do rytmu písničky. Kočička by byla nejraději tancovala také, kdyby to uměla. A to jí právě bylo líto. Neuměla ani poskakovat, natož se točit pěkně na jedné tlapce. Jak tak seděla schovaná pod stolem, začala zkoušet tlapičkami některé krůčky, které viděla u tančících lidí. Moc ji to zpočátku nešlo. Tlapky se jí pletly, hlavička motala. Ale za chvíli – panečku – povedl se jí poskočný krok, a za chvíli druhý, třetí, a už pod stolem tancovala, jakoby to odjakživa uměla“.

Asistentka zahraje melodii, která podněcuje děti k poskočné chůzi. „*Pojďme, zkusíme to jako ta kočička.*“

Spolu s dětmi se učitelka pohybuje v prostoru poskočným krokem, ruce v bok, dbáme na správné držení těla. (Nevysvětlujeme dětem techniku, pouze názorně předvedeme a vše provádíme spolu s nimi!)

Plynule přejdeme k další činnosti. U – „*Znáte písničku Já mám koně, vrany koně? Můžeme si ji zatancovat. Postavte se ve dvojicích do kytičky.*“ (vlastní označení pro postavení po obvodu kruhu za ruce, děti již znají)

Krok poskočný následně využijeme v písni „**Já mám koně, vrany koně**“

Držení:

za vnitřní ruce ve dvojicích, vnější ruce v bok

Prostorový tvar:

kruh, Postavení: levým bokem do kruhu

Popis:

1. - 4. takt: 4 přísunné kroky vpřed, každý zakončený mírným pérováním v kolenou. (V písni následuje repetice, kterou s dětmi v tomto pojetí vynecháme).

5. - 8. takt: dvojposkočná chůze nebo krok poskočný směrem po kruhu.

9. - 12. takt: opět 4 přísunné kroky vpřed.

Následuje sloka, která je uváděna ve zpěvnících jako poslední, my ji použijeme nyní. (z důvodu vhodnosti tanečního kroku-cval).

„*Když já jim dám jetele, voni skáčou vesele*“

Děti se pustí, provádí cval stranou čelem do kruhu.

„*Já mám koně, vrany koně, to jsou koně mí*“

4 přísunné kroky volitelným směrem, obě ruce v bok.

Průpravné cvičení (s rekvizitou):

Pomůcky: šátky nebo stuhy (ne moc dlouhé)

Motivace: „*Aby se kočička naučila tancovat jako lidé, musela se dobře dívat, co dělat se svými tlapkami i tělem. Našla na zemi hedvábný šátek a hned zkoušela, co s ním lze všechno provádět. Vyberte si teď každý svůj šátek, a pohrajeme si s ním.*“

D – Hrají si s šátkem, ponecháme jim spontánně se projevit. Po chvíli jim učitelka improvizuje na klavír, mění tempo, vkládá akcent i gradaci.

Děti se pohybují s šátkem v prostoru podle hudby. Na závěr učitelka pochválí děti za taneční projev.

U – „*Víte, že můžeme se šátkem i malovat? Zkusíme třeba duhu.*“

Učitelka drží šátek a předvádí pohybem paže oblouk před tělem. Jdeme z úklonu přes výpon na špičkách do úklonu na opačné straně.

D – Napodobují.

Takto malujeme např.: sluníčko – krouživé pohyby paží (střídáme P a L), vysoký strom – jdeme do výskoku s vyhozením šátku na hlavu, řeku – vlníme šátkem před tělem, náročnější je osmička – malujeme mašličku, apod.

Na závěr pohybem šátkem ztvárníme zhudebněné říkadlo:

„Přišlo jaro do vsi“

Postavení: 2 řady proti sobě čelně

<i>Přišlo jaro</i>	taneční chůze s šátkem drženým za cípy na ramenou
<i>do vsi</i>	šátek švihovým pohybem přehodíme obloukem nad hlavou před tělo a zastavíme se
<i>Kde jsi zimo</i>	Vykročení P šikmo vzad a pohyb šátkem P horním obloukem tam a zpět
<i>kde jsi?</i>	Vykročení L šikmo vzad a pohyb šátkem L horním obloukem tam a zpět
<i>Byla zima mezi náma</i>	rázné mávání šátkem před tělem

<i>A teď už je za horama.</i>	Vyhození šátku do vzduchu, nechytáme
<i>Hu Hu Hu</i>	dlaně u úst
<i>Jaro už je tu!</i>	otočka na místě a tlesk na nad hlavou

OBLAST 5: Písňové formy v pohybu (kánon, rondo)

Motivační pohádka, další díl: (učitelka vždy napřed zopakuje minulý děj příběhu)

Toho večera si ji nikdo z lidí nevšiml, ale když přišla po druhé, chtěla mezi tanečníky, už ji nestačilo místečko pod stolem, toužila být jako oni. Vyskočila mezi lidi, a začala tancovat. To se ví, že každý kdo uviděl tancovat kočičku se rázem zastavil, a nemohl od toho kočičího tancování odtrhnout oči. Hned se všude rozhlásilo, že v tomto městě žije kočka, která umí tancovat jako my lidé, a všichni to chtěli na vlastní oči vidět. Přijížděli lidé z daleka, každý se chtěl přesvědčit, jestli je to pravda. Kočička dostala od lidí šaty a střevíčky, což se jí náramně líbilo, a na každém bále předváděla lidem úžasné kousky. Naučila se valčík i polku, sousedskou i polonézu, otočky na pravé i levé tlapce.

Písňová forma RONDO v pohybu

Střídáme refrén s epizodami. (A-B-A-C-A-D...)

Provádíme taneček „Šla kočička k muzice“,

Navazuje říkadlo s hrou na tělo „Byla jedna babka“

<i>Byla jedna babka</i>	Tlesk, tlesk, plesk, plesk
<i>Prodávala jabka</i>	Tlesk, tlesk, dup, dup
<i>Za dřavý groš</i>	Otočka na místě
<i>Prodala jich koš</i>	Pohyb pažemi naznačující velký koš (přes vzpažení do připažení)

Následuje opět refrén „Šla kočička k muzice“

Navazujeme říkadlem, další epizodou „Žába skáče po blátě“

<i>Žába skáče po blátě,</i>	skáčeme snožmo na místě, ruce v bok
<i>koupíme ji na gatě.</i>	4 krát pleskání o zem ve dřepu a hned do stoje
<i>Na jaké?</i>	Tlesk s rukama povýše P s pootočením trupu
<i>Na jaké?</i>	Tlesk s rukama povýše L s pootočením trupu
<i>Na zelené strakaté.</i>	Otočka na místě, 3 dupy.

Opět můžeme pokračovat refrémem „**Šla kočička k muzice**“ a pokračovat dokud činnost dětí baví.

„Běžím, běžím po trávníčku“ Rondo se zpěvem (podle prof. Kolářové z LŠU),
Postavení: v řadě za sebou, ruce v bok.

A

Běžím, běžím, po trávníčku, První v řadě vede zástup dětí tanečním během
a z trávníčku na cestičku, po spirále
Po cestičce z města ven,
Na louce si zahrajem.

B

Dvojice se zastaví proti sobě a tleskají si navzájem do dlaní.

Je-den dva-tři, Tlesk – P tlesk proti sobě – tlesk - L tlesk proti sobě.

Kdo k nám pa-tří, Tlesk – P tlesk proti sobě - tlesk- L tlesk proti sobě.

Dokolečka, dokolečka, Ruce v bok, 3 krát otočka na 4 doby a výskok.

Dokolečka hop! (při dalším opakování změníme formu otočku za zátočku a držíme se za stejnojmenné lokty). P a L loket a celá dvojice se otáčí jedním směrem)

A

Běžím, běžím, po trávníčku, První z dětí opět vede zástup po spirále.

A z trávníčku na cestičku...

Písňová forma KÁNON v pohybu

Použijeme nejdříve říkadlo „**Dešťové kapičky**“ (vlastní úprava):

Dešťové kapičky **A** – děti stojí a předvádějí prsty dešť pohybem shora dolů.

dostaly nožičky,

běžely na louku **B** – děti běží drobnými krůčky z místa a skočí do dřepu.

spadly do klobouku.

Další kapky – kap, **C** – tlesk na slovo „kap“ ve dřepu,

spadly pod okap. a leh na záda.

Děti rozdělíme do 3 skupin: První skupina začíná deklamovat říkadlo podle scénáře, přidává se druhá skupina, když začne první skupina běžet.

Třetí skupina sleduje skupinu č. 2, a jakmile děti začnou běžet, přidává se.

Vznikne forma kánonu: a – b – c

a – b – c

a – b – c

Pokud se dětem kánon podaří, a nenechají se plést jinou skupinou, můžeme použít místo říkadla písničku.

OBLAST 6: Zpěv písní s pohybem a scénické vyjádření obsahu písní

Píseň „**Sněží, sněží**“

Popis:

Sněží, sněží, mráz kolem běží. Pohybem prstů a paží předvádíme padající vločky.

Zima je kočička, hřbet se jí ježí. Paže skřižmo na hrudník, předvádíme pohybem, že je nám zima.

Fouká, fouká, bílá je louka. Pažemi nad hlavou předvádíme pohyb větru.

Zima je pejskovi, ke kamnům kouká. Schoulíme se do dřepu.

Píseň „Šel zahradník do zahrady“

Popis:

Děti vykračují ráznou chůzí zahradníka, pohybem naznačují kopání motykou.

Pohybem paží předvádí velikost „rozmarýny“. Na slova „nebyla to rozmarýna“ ukazují pohybem dlaní nesouhlasný postoj a nakonec předvádí jednou rukou hod do dálky.

Ke scénickému vyjádření obsahu písní lze využít mnoho dalších podkladů, nejlépe tam, kde probíhá nějaký děj a lze ho vyjádřit pohybem. Děti by měly slova písně znát, a spolu s pohybem i zpívat. Toto platí ve všech předchozích činnostech.

6.3.3 Třetí etapa experimentu

Zahrnuje Oblast 7 – 10 (taneční choreografie, pohybová improvizace, výtvarná řada, slavnost).

Kompetence:

- Získanou zkušenost uplatňuje v praktických situacích a v dalším učení.
- Dokáže se vyjadřovat a sdělovat své prožitky, pocity a nálady různými prostředky (řečovými, výtvarnými, hudebními, dramatickými apod.).

Dílčí cíle:

- osvojení si věku přiměřených praktických dovedností,
- rozvoj, zpřesňování a kultivace smyslového vnímání, rozvoj paměti a pozornosti, rozvoj a kultivace představivosti a fantazie,
- rozvoj a kultivace mravního i estetického vnímání, cítění a prožívání,
- vytváření prosociálních postojů,
- rozvoj schopnosti žít ve společenství ostatních lidí.

Očekávané výstupy:

- vědomě napodobit jednoduchý pohyb podle vzoru a přizpůsobit jej podle pokynu,
- chápat prostorové pojmy (vpravo, vlevo, dole, nahoře, uprostřed, za, pod, nad, u, vedle, mezi), orientovat se v prostoru,
- zachytit a vyjádřit své prožitky (slovně, výtvarně, pomocí hudby, hudebně pohybovou improvizací),
- uplatňovat své individuální potřeby, přání a práva s ohledem na druhého,
- vyjadřovat se prostřednictvím hudebních a hudebně pohybových činností, společně prožívat ve společenství ostatních lidí tradiční slavnosti a společenská setkání.

OBLAST 7: Taneční choreografie

Opět využijeme motivační pohádku o kočičce z úvodu projektu.

Kočička se již naučila některé taneční kroky, pohyby paží i pěkně držet své tělo. Teď ji čeká nejtěžší zkouška. Chtěla by svého tanečníka jako mají lidé, a zatančit si opravdový tanec.

Učitelka přinese plyšovou kočičku, která se bude na děti dívat.

Děti mají kočičce ukázat, jak se takový opravdový tanec tančí.

Zvolili jsme pro nácvik 2 typy tanců z hlediska uspořádání dětí. „**Kalamajka**“ a „**Kdyby byl Bavorov**“.

„Kalamajka“

Postavení: dvojice proti sobě, držení za ruce v upažení

Postavení dvojic v prostoru: šachovnice

<i>Kalamajka mik, mik, mik,</i>	2 přísunné (skočné) kroky stranou, 3 dupy.
<i>oženil se kominík,</i>	2 přísunné (skočné) kroky stranou, 3 dupy.
<i>vzal si ženu Elišku,</i>	2 přísunné (skočné) kroky stranou, 3 dupy.

<i>v roztrhaném kožíšku.</i>	2 přísunné (skočné) kroky stranou, 3 dupy.
<i>Kalamajka pěkná věc,</i>	úklon dvojice vlevo a vpravo, paže napnuté,
<i>když je zima, šup na pec,</i>	úklon dvojice vlevo a vpravo, paže napnuté,
<i>když je teplo, šup dolů,</i>	jeden z dvojice zvedne ruku, druhý se volně drží za jeho ukazováček (který směřuje dolů) a podtáčí se pod jeho rukou.
<i>kalamajku tancuju.</i>	Na slovo „tancuju“ 3 krát dupy.

„Kdyby byl Bavorov“

Postavení: řadové vedle sebe, jeden pár tančí před všemi zády k nim (zpíváme a hrajeme v pomalejším tempu z důvodu náročnosti polkového kroku).

<i>Kdyby byl Bavorov,</i>	pata, špička, dva přeměnné kroky stranou P (krok-sun-krok)
<i>co jsou Vodňany.</i>	pata, špička, dva přeměnné kroky stranou L
<i>Dal bych ti hubičku</i>	pata, špička, dva přeměnné kroky stranou P
<i>na obě strany.</i>	pata, špička, dva přeměnné kroky stranou L
<i>Ale že je za vodou,</i>	otočka P s pérováním na první dobu, ruce v bok.
<i>za vodičkou studenou,</i>	otočka L s pérováním na první dobu, ruce v bok.
<i>nedám ti, má milá</i>	3 krát polkový krok (přeměnný)vpřed
<i>ani jedinou.</i>	Tlesk na poslední slabiku.

OBLAST 8: Pohybová improvizace – klavírní i umělý doprovod

1. Klavírní doprovod

- Učitelka motivuje opět pohádkou.

„Kočka se tedy naučila tančit jako lidé. A pak se to stalo. Zdál se jí v noci sen, přestože kočky většinou v noci nespi, o tom, že se ocitla na krásném kouzelném zámku. Ten zámek byl křišťálový, jeho stěny byly průhledné a zářily všemi barvami. Růžově, modře, zlatě i stříbrně. V tom zámku se konal ples, a všichni dvořané byli ustrojeni do nejkrásnějších šatů. Zámkem zazněla kouzelná hudba, jakoby tisíce houslí a varhan spolu zahrálo. Všichni se shromáždili na první tanec.“

Učitelka vyzve děti, aby na chvíli zavřely oči, a představily si, že jsou také přítomny na zámku, a chystají se tančit.

Potom zahraje slavnostní melodii a oznámí zahájení plesu.

D – začínají se pohybovat v prostoru

U – postupně mění doprovod tak, aby se střídaly rychlejší úseky s pomalými,

Zeslabuje a zesiluje, mění výšky tónů a druhy rytmu (3/4, 2/4), v rytmu polky nebo sousedské. Závěr improvizace dětem nesděljuje, pouze zahraje.

U – Nezapomene pochválit všechny tanečníky, a zeptá se dětí, zda chtějí vědět, jak to bylo v pohádce dál.

„Kočka se tedy v tom svém kočičím snu dostala až na kouzelný zámek. Tam ji všichni obdivovali, jaktěživ žádnou kočičku tancovat neviděli. Všiml si jí i princ z tohoto krásného zámku, a hned si ji chtěl pohladit. Nebylo to však jednoduché, kočička tančila v jednom kole bez zastavení, chvíli byla tam, a hned zase tamhle. Princ čekal celý večer, až se kočička zastaví, a pak k ní konečně přišel. Opatrně se dotkl jejího kožíšku, a jemně ji pohladil po hřbetě. Vtom se ozvala rána, a celý kouzelný zámek s rachotem a řinčením zmizel. Princ stál naproti krásné princezně, a kočička byla ta tam. „To jsem já, ta tančící kočička, řekla potichu princezna. Byla jsem zakletá do kočičí podoby, a jen ten, kdo mne nechá dotančit a pak mne pohladí, mne mohl vysvobodit. Děkuji Ti. Princ se do té krásné

princezny ihned zamiloval a byla veliká a veselá svatba. „Proč jsi vlastně byla zakletá?“ zeptal se princ své nevěsty. „Víš, byla jsem kdysi strašně líná a záviděla jsem kočkám jejich pohodlný život. Zlá čarodějnice mne zaklela, abych se jako kočka naučila tančit, a teprve pak mohlo přijít mé vysvobození.“

2. Umělý (reprodukováný) doprovod

- Můžeme použít místo klavírního doprovodu.
- Hudba na zámku: A. Dvořák, Polonéza z opery Rusalka. Vystihuje přípravu na ples, trubači oznamují začátek slavnostního bálu.

OBLAST 9: Výtvarná řada „Kouzelný zámek“

- Součástí projektu je i výtvarná řada „Kouzelný zámek“.
- Děti mají v období jednoho týdne téma pohádky
- Navazuje na 2. část pohádky (projekt výtvarné řady v příloze č. 1).

OBLAST 10: Slavnost – prožitkové taneční odpoledne s rodiči

Poslední částí projektu je vyvrcholení všech aktivit společným setkáním s rodiči. Akce připadá na vánoční období, proto zvolené činnosti korespondují s tímto obdobím.

Téma: „Půjdeme spolu do Betléma“

Forma: Společné setkání se zpěvy a tanci

Organizace: V prostoru třídy

Věkové složení: heterogenní skupina 3-5 let

Počet dětí: 28

Pozvání rodiče a příbuzní: 56-60

Organizace míst k sezení: židličky do kruhu po obvodu třídy

Pomůcky: ozvučná dřívka, rolničky, bílý šifon 2x2m, mísa s kartičkami, tužky, svícen + zápalky, odnos s dárečky, CD přehrávač, CD Antonio Vivaldi

Scénář:

1. Přivítání a pozdravení všech přítomných.

Děti sedí nebo stojí u svých rodičů po obvodu kruhu.

Vybídnutí ke spolupráci a aktivnímu zapojení. Zapnutí přehrávače s hudebním CD - A. Vivaldi „Čtvero ročních období“- „Zima“ „Poté zapálení třetí adventní svíce. Dvě z dětí nesou svícen, a učitelka zapaluje a pokládá svícen na bezpečné místo.

Za doprovodu skladby děti rozdávají kartičky a tužky každému z rodičů, kam každý napíše 1 přání pro jiného člověka. Potom své kartičky vhodí do společné mísy.

Následuje ztišení skladby, a děti jdou dovnitř kruhu.

2. Píseň „Bude zima bude mráz“

doprovod klavíru

Dramatizace obsahu písně, děti uprostřed kruhu a rodiče stojí kolem.

3. Píseň „Sněží, sněží“

Děti zůstanou uprostřed kruhu, každý drží v obou rukou okraj velkého bílého šátku (šifon – 2x2m), za doprovodu klavíru zpívají **píseň „Sněží, sněží“**, a pohybují látkou nahoru a dolů.

V závěru písně položí šátek, a hrou na tělo představují obsah písně.

4. Píseň „Já jsem muzikant, a přicházím k vám z české země“

Vybídnutí, aby děti přivedly do kruhu svou maminku nebo tatínka.

Píseň „Já jsem muzikant, a přicházím k vám z české země“.

Držíme se za ruce (dítě-rodice-dítě) a chodíme po směru hod. ručiček.

Jedno dítě chodí uprostřed kruhu opačným směrem, a předvádí nástroj. Poté všichni opakují. Vybírá další dítě, a znovu.

5. Kalamajka

Tančí děti, rodiče kolem nich utvoří kruh a doprovází hrou na Orffovy nástroje (ozvučná dřívka, triangel, rolničky, chřestidla, tamburína)

6. Koleda „Pásli ovce valaši“

Rodiče stojí uprostřed kruhu a děti jim rozdají dřívka.

Rodiče – valaši.

Děti – ovečky.

Rodiče vytukávají rytmus a zpívají, děti ve vzporu stojmo předvádí ovečky, lezou po první sloku kolem nich. Na sloku: „*Anděl se jim ukázal*“, děti předvádějí andělíčky, mávají křidélky při běhu po špičkách. Mezihra..... děti si vymění místa s rodiči a stojí uprostřed kruhu s dřívky. Rodiče chodí po kruhu nebo stojí a zpívají. Sloka: „*On tam leží v jesličkách*“... děti leží na zádech a tloučou dřívky před tělem.

7. Píseň: „Šla kočička k muzice“

Zpěv, klavírní doprovod.

Děti s rodiči po obvodu kruhu, čelem dovnitř.

Šla kočička k muzice všichni doprostřed a 3x tlesk

Ztratila tam střevíce všichni zpátky a 3x tlesk

Kocourek je našel otočka P a 2x podupy

Dostal z toho kašel otočka L a podupy.

8. Stojí vrba košatá-koleda

Zpěv, klavírní doprovod.

Dítě x rodič ve dvojici chodí po kruhu.

Hej hej koleda – tlesk a zastavení chůze.

9. Závěr: koleda Půjdem spolu do Betléma

Všichni v kruhu stojí a zpěv + děti rolničky-ostinato při části písničky Dudlaj dudlaj dudlaj dá.

10. Poděkování za účast a zhasnutí osvětlení, svítí pouze svíčka.

Hudební podkresová melodie – A. Vivaldi „Zima“ 2.část

Děti sedí rodičům na klíně a dvě děti roznáší mísu s práníčky po obvodu.

Každý si vytáhne 1 kartičku s práníčkem a spolu s dítětem si je přečtou.

11. Pozvánka k pohoštění a rozdání zvonečků (které děti vyrobily) rodičům.

6.4 Diskuse

První etapa experimentu byla zaměřena na sluchové, zrakové i prostorové vnímání. V poslední části této etapy se děti učily vnímat okolí svým tělem. Úvodní pohádka děti zaujala, byly po celou etapu soustředěné. Dívky se plně vžily do role kočičky, u chlapců to nebylo zpočátku zřejmé. Proto bych příště zvolila motiv blízký oběma pohlavím stejně.

Činnosti, při kterých děti rozlišovaly druhy nástrojů, pro ně nebyly obtížné. Pro další obdobné využití bych škálu předmětů vyluzujících zvuk rozšířila. Záleží ale na zájmu dětí. Pohybové ztvárnění nízkých a vysokých tónů děti bavilo. Tím, jak se příběh odvíjel při každé činnosti, podněcoval stále jejich fantazii. Cestu lesem v závěru experimentu nezvládly pouze dvě děti. Byly to ty, které projevují bázeň i při jiných činnostech, zvláště tam, kde mají být středem pozornosti. Etapa druhá, která obsahovala řízené pohyby podle hudby, písňové formy v pohybu, zpěv písní s pohybem a scénické vyjádření obsahu písní byla pro děti již náročnější. Pro některé děti to byly nové aktivity, které dosud neznaly. Vše probíhalo stále formou hry, děti nebyly do žádné činnosti manipulovány ani nebyla použita metoda prostého nácviku.

Pouze pohybový kánon dělal problémy některým dětem, starší děti a spíše dívky tuto aktivitu zvládly. Obtížné bylo udržení svého partu, aniž by se nechaly ovlivnit ostatními. V poslední etapě se děti seznámily s tvorbou taneční choreografie, absolvovaly druhou část pohybové improvizace, a vyvrcholením projektu byla výtvarná řada a společná slavnost s rodiči.

Tato etapa byla nejvíce integrativní, propojovala hudebně pohybové činnosti s výtvarným projektem a společnou akcí za aktivní účasti rodičů. Děti zvolené téma pohádky často spontánně přenášely do volné hry, kreslily např. proměnu kočky a dramatisovaly děj příběhu.

Stanovené cíle, které jsme si vytýčili dle Rámcového vzdělávacího programu, jsme naplnili, a současně korespondovaly s cíli stanovenými ve ŠVP a TVP.

6.5 Pozorování

Metodu pozorování jsem ve svém výzkumu použila dvakrát. Nejprve na počátku, před zahájením projektu, a poté v části 8 v závěru projektu.

Úvodní i závěrečné pozorování probíhalo za těchto **podmínek**:

Zkoumaná skupina měla za úkol pohybovat se volně podle klavírního doprovodu. Jako motivace sloužila autorská pohádka „O kočičce, která tancovala“. Tuto pohádku jsem dětem přečetla před prvním i druhým pozorováním, aby podmínky pozorování byly téměř identické.

Klavírní doprovod obsahoval tyto atributy: **změny tempa i dynamiky, střídání vysokých a nízkých tónů, gradaci, akcent, změny rytmu vedoucí k provádění těchto tanečních kroků: taneční chůze, dvojposkočná chůze (poskočný krok), taneční běh, krok přísunný 3/4, cval stranou.**

Délka improvizace: 2-5 minut dle zájmu dětí.

Čas pozorování: po odpoledním odpočinku, identický v obou pozorováních

Forma záznamu výsledků: Pohybovou improvizaci zkoumaného vzorku jsem zaznamenávala v obou pozorováních na videokameru. Přepsáním záznamu do PC jsem měla možnost, prostřednictvím speciálního programu, rozfázovat pohyb jednotlivých účastníků experimentu, a zpřesnit získané údaje.

Kritéria pozorování: Zvolila jsem si 3 oblasti, které následně hodnotím škálou od 1 do 4, kde číslo 1 nahrazuji znakem „-“, a označuje nejnižší stupeň výkonu. Stupeň 2 nahrazuje znak „+“, stupeň 3 znak „++“, a pro nejvyšší ohodnocení stupně 4 používám znak „+++“.

Bodovací škála je tedy čtyřstupňová. Mohla jsem zvolit i rozpětí 5 stupňů, ale chtěla jsem se vyhnout tendenci k hodnocení stupněm 3 (z pětibodové škály), vyjadřujícím průměr výkonu. Toto by nastalo v případech, když bych si nebyla jistá, zda výkon odpovídá spíše „+“ nebo „++“.

6.5.1 Záměr jednotlivých oblastí

Oblast A - Koordinace

Sleduji úroveň senzomotorické koordinace hudby a pohybu. Především to, jak dítě reaguje na rytmus a jak se orientuje v prostoru. Hraje zde úlohu i jeho rychlost reakce na změnu melodie. Pokud dítěti trvá déle, než vyjádří odpovídajícím způsobem změnu rytmu, nebo se pohybuje více méně na jednom místě, získává hodnocení „+“. Současně dodržuje rytmus občas. Tam kde reaguje ihned, a pohybuje se z místa, hodnotím znakem „++“, ale v provedení jsou okamžiky, kdy občas rytmus nedodrží. Výkony hodnocené jako „-“ znamenají naprostý nesoulad hudby a pohybu. Dítě rytmus nevnímá, v prostoru se nepohybuje nebo s obtížemi. Nemusí to však znamenat jeho neschopnost, působit na dítě mohou jiné momentální vlivy (např. nálada, zdravotní stav).

Oblast B - Tempo a dynamika

Zde jsem sledovala reakci dětí na změny tempa a dynamiky, zda dokáží pohybem znázornit a jak rychle reagují na změnu. Všimla jsem si i pohybů paží, pestrosti pohybu. V legendě u tabulky č. 1 jsem kritéria jasně definovala, a to frekvencí náznaku těchto hudebních vlastností.

Oblast C – Taneční prvky

V této oblasti jsem se zaměřila na to, jak děti využívají ve svém projevu taneční prvky, a kvalitu jejich provedení. Jsou jimi zejména taneční kroky, otočky, taneční držení těla a ovládání paží. Kvalitativní stránku charakterizují technicky správným provedením, estetickým projevem, ladností a pohybovou kreativitou. Do této oblasti řadím i taneční výraz, vyjádřený prožitek. Konkrétní kritéria jsou uvedena v legendě u tabulky č. 1.

Tabulka 1 Vstupní pozorování
Zdroj: autorka práce

Jméno:	A/Koordinace:	B/Tempo a dynamika:	C/Taneční prvky:
Anička 1	++	++	++
Anička 2	++	++	+
Anička 3	++	++	+
Anička 4	+	++	-
Anička 5	-	+	-
Anička 6	+++	+++	++
Anička 7	++	++	++
Martin 1	++	+	+
Martin 2	+	++	-
Martin 3	+	++	+
Martin 4	-	-	-
Martin 5	++	+++	++
Martin 6	-	-	-
Martin 7	+	+	+

6.5.2 Vysvětlení sledovaných projevů

Koordinace – zahrnuje úroveň senzomotorické koordinace hudby a pohybu

Tempo a dynamika – zahrnuje reakci na tempo a dynamiku

Taneční prvky – zahrnuje využití tanečních prvků a jejich kvalitu

Bodová škála – hodnotíme ve třech kategoriích A, B, C.

A) Koordinace:

- naprostý nesoulad pohybového projevu s hudbou nebo dítě necítí rytmus
- + průměrný projev – dodržuje rytmus občas, pohybuje se na jednom místě
- ++ mírně nadprůměrný projev, občas nedodržuje rytmus, pohybuje se více směry
- +++ výrazně nadprůměrný projev, dodržuje rytmus, zvládá pohyb v prostoru všemi směry

B) Tempo a dynamika:

- naprosto nevnímá tempo a dynamiku hudby
- + snaží se pohybem znázornit tempo a dynamiku pouze slabým náznakem
- ++ snaží se pohybem znázornit tempo a dynamiku hudby výraznými pohyby a gesty, více než 3x za ukázkou
- +++ nadprůměrně reaguje na změny tempa a dynamiky hudby, rozezná i slabší změny

C) Taneční prvky:

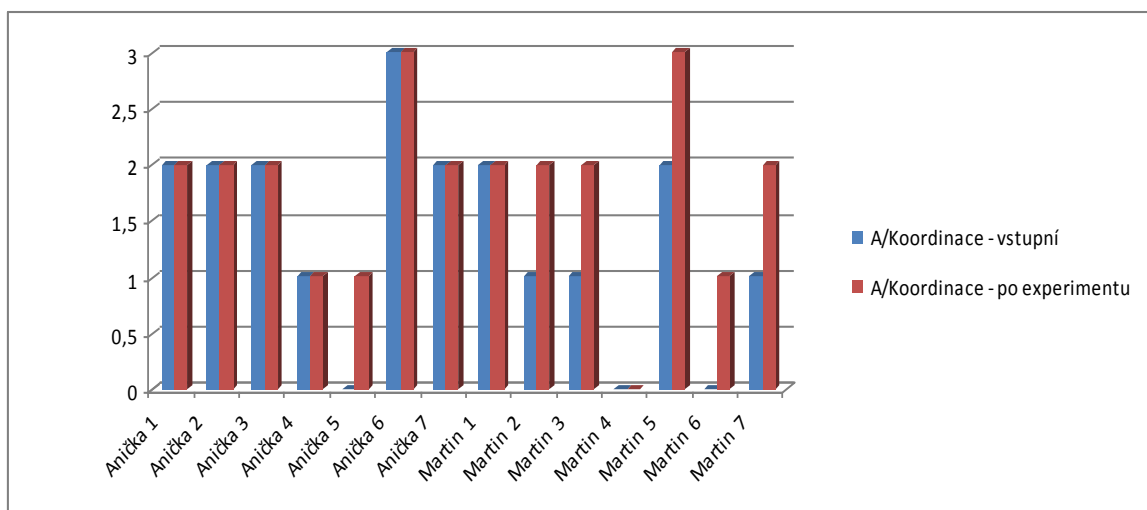
- nepoužívá žádný taneční prvek nebo má chybné držení těla, taneční výraz není
- + používá méně jak 3 taneční prvky, chyby v provedení nebo v držení těla, občas dokáže vyjádřit pohybem emoce
- ++ používá více jak 3 taneční prvky, správné držení těla i provedení, vyjadřuje pohybem emoce
- +++ nadprůměrně a kreativně používá taneční prvky, správné držení těla i provedení, velmi citlivě reaguje na hudbu a výrazově vyniká, celková estetika projevu

Tabulka 2 Výstupní pozorování po skončení experimentu

Zdroj: autorka práce

Jméno:	A/Koordinace:	B/Tempo a dynamika:	C/Taneční prvky:
Anička 1	++	+++	++
Anička 2	++	++	++
Anička 3	++	++	+
Anička 4	+	++	+
Anička 5	+	+	+
Anička 6	+++	+++	+++
Anička 7	++	++	++
Martin 1	++	+	+
Martin 2	+	++	-
Martin 3	+	++	+
Martin 4	-	+	-
Martin 5	+++	++	++
Martin 6	+	+	-
Martin 7	++	+	++

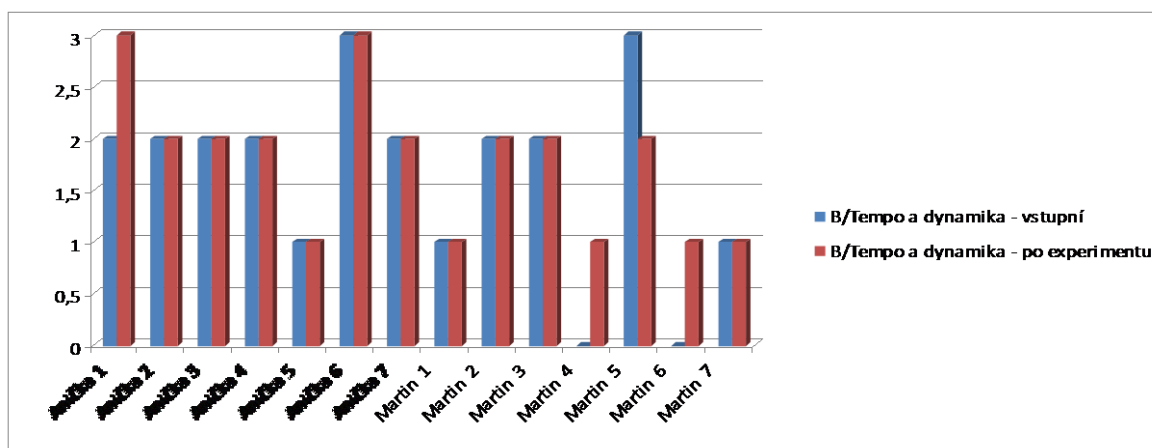
6.5.3 Vyjádření výsledků v grafu

Graf 1 Koordinace

Vyznačuje rozdíl hodnot před experimentem (modrá pole) a po jeho skončení (červená pole) v oblasti A.

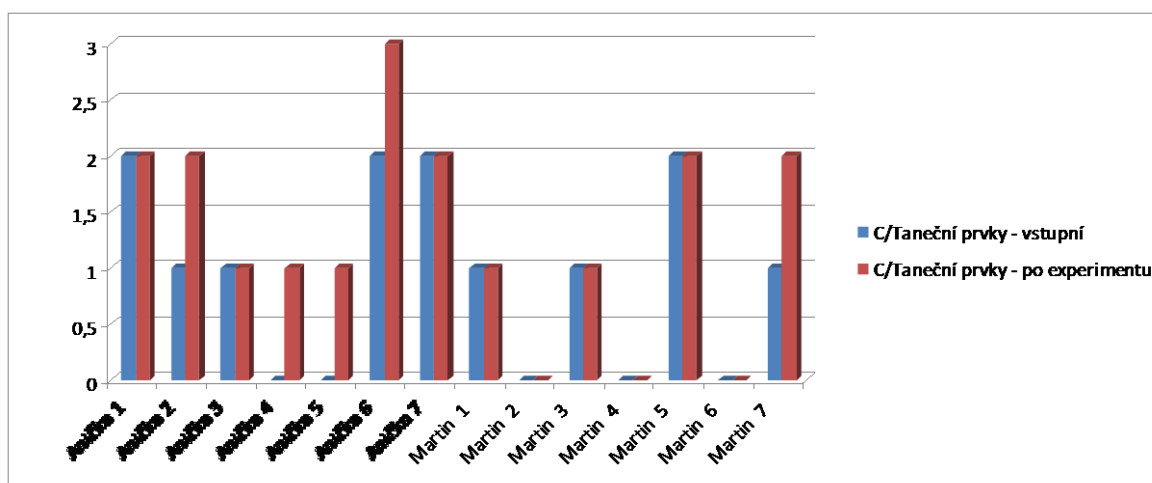
Zdroj: autorka práce

Graf 2 Tempo a dynamika

Vyznačuje rozdíl hodnot před experimentem (modrá pole) a po jeho skončení (červená pole) v oblasti B.

Zdroj: autorka práce

Graf 3 Taneční prvky

Vyznačuje rozdíl hodnot před experimentem (modrá pole) a po jeho skončení (červená pole) v oblasti C.

Zdroj: autorka práce

6.6 Shrnutí a vyhodnocení výsledků šetření

Experiment nejvíce ovlivnil u pozorovaného vzorku kategorii A, představující senzomotorickou koordinaci, a kategorii C, která představuje využití tanečních kroků během improvizace, a jejich kvalitu. Celkově došlo ke zlepšení ve všech oblastech,

nejméně v oblasti senzomotorické koordinace hudby a pohybu. Oblast tempa a dynamiky též zaznamenala nárůst kladných hodnot.

V kategorii A – koordinaci došlo ke zlepšení u 6 dětí ze 14, u 1 dívky a 5 chlapců. Nejzřetelnější byl výsledek u Aničky 5 a Martina 6. Tyto děti zpočátku nespolupracovaly, cvičení bez hudebního doprovodu zvládaly dobře, ale pokud slyšely rytmickou melodii, nereagovaly. Jejich pohyb v prostoru a vyjádření rytmu nebylo znatelné. Na konci experimentu Anička 5 i Martin 6 dokázali pohybem těla znázornit rytmus například pohyby v kolenou, pohyby paží, ovšem bez pohybu po prostoru třídy.

Při pohledu na tabulku s údaji kategorie B – Tempo a dynamika je zřetelné, že Martin 5 získal při závěrečném pozorování o stupeň nižší hodnocení než při vstupním pozorování. Tuto skutečnost připisuji tomu, že na výsledku výkonu se podílí ve velké míře momentální nálada dětí, jejich aktuální zdravotní stav i momentální zaujetí pro jinou činnost. Chlapec po většinu lekcí vykazoval nadprůměrné schopnosti. V této kategorii došlo ke zlepšení u 3 dětí ze 14, u 1 dítěte došlo ke snížení kvality projevu. V této oblasti se nejvíce projevila osobnost jednotlivých dětí, jejich míra temperamentu. V hodnocení toto nebylo z validních důvodů bonifikováno. Většina dětí preferovala k vyjádření melodie své paže. Nadprůměrně hodnocené výkony obsahovaly pohyby celého těla, zvláště u vyjádření dynamiky. V akcentech děti často tleskaly nebo vyskakovaly. Při znázornění výšky tónů, která nebyla do hodnotící škály zařazena, reagovaly všechny děti pohybem celého těla od chůze po špičkách po upadání k zemi.

Poslední kategorii experimentu tvořila oblast C – taneční prvky. Zde došlo ke zlepšení u 5 dětí ze 14. Patrné je nejvíce u dívek, z chlapců se zlepšil pouze 1. Dívky taneční variace po celou dobu experimentu velmi zajímaly, pilně nacvičovaly jednotlivé prvky, mnohdy i mimo pravidelnou lekci, ve volných hrách. Chlapcům spíše vyhovoval hravý obsah činností, proto se toto v závěru projevilo na jejich výsledku. Jen u jediné dívky bylo zaznamenáno nejvyšší ohodnocení, a to u Aničky 6. Tato dívka je pohybově i hudebně nadaná, do žádného zájmového kroužku dosud nedochází.

6.6.1 Návrhy pro další vyhodnocení

Z výsledku pozorování by se dále mohla vyhodnotit míra zlepšení u dívek, a míra zlepšení u chlapců. Tyto hodnoty by bylo možné nadále porovnat v jednotlivých kategoriích. Považuji to za zajímavý návrh, ve své práci však tyto výsledky neuvádím proto, abych se neodkláněla od stanoveného cíle. Také bych při stanovení kritérií zohlednila aktuální míru zájmu dětí, a to přidáním další kategorie, např. s označením „0“, ze které by bylo jasné, že dítě schopnosti má, ale momentálně nespolupracuje.

6.6.2 Ověření cílů a hypotézy

Stanovená hypotéza: při zapojení dětské fantazie a většího počtu smyslových analyzátorů dochází k lepšímu souladu mezi hudbou a kvalitou pohybových projevů. Z výsledků v tabulce č. 3 je patrné, že zlepšení nastalo u méně než jedné poloviny dětí. Hypotéza byla potvrzena, i když ne zcela.

Tabulka 3 Procentuální zvýšení kvality v jednotlivých oblastech

Zdroj: autorka práce

Celková zlepšení po experimentu	Koordinace:	Tempo a dynamika:	Taneční prvky:
	31,6 %	8,7 %	38,5 %

Cíle výzkumu se podařilo naplnit. Dětem byly přiblíženy hudebně pohybové prostředky a základní hudební formy pomocí projektu realizovaného v mateřské škole, a to v delším časovém trvání. Vzhledem k tomu, že se nejednalo o krátkodobý projekt, mohly děti většinu aktivit plně zažít. Docházelo k častému opakování poznatého, propojení s pohádkou děti podněcovalo k zapojení fantazie a bohatším vnitřním prožitkům.

ZÁVĚR

V bakalářské práci jsem se zabývala tématem kultivace hudebně pohybových projevů dětí v mateřské škole. Zvolila jsem formu pedagogického projektu jako způsobu, kterým jsem realizovala praktickou část. V první části jsem nejprve uvedla teoretická hlediska, která byla východiskem pro druhou část, praktickou. Nejen odborné poznatky o vývoji dítěte v předškolním období, včetně charakteristiky jeho vnímání, se ukázaly jako stěžejní pro realizaci projektu a výzkumného šetření.

V teoretické části jsem nejprve uvedla základní charakteristiky psychického a tělesného vývoje dítěte předškolního věku, následně jsem poukázala na současnou hudebně pohybovou výchovu v mateřské škole. Tento dnešní stav ovlivnilo mnoho průkopnic české hudebně pohybové výchovy, jednou z nich je Božena Viskupová, které jsem věnovala 3. kapitolu teoretické části. V závěru popisuji metodu projektového vyučování.

Praktickou část jsem rozdělila do několika úrovní: stanovení cílů, hypotéz a předmětu výzkumu, vlastní pedagogický projekt jako metodu experimentu, výzkumné šetření a jeho vyhodnocení. Zvolila jsem kvalitativní výzkum, se zkoumaným vzorkem respondentů jsem pracovala po dobu 6 měsíců. Důvodem volby dlouhodobého působení byla snaha o objektivitu výsledků a též snaha vyhnout se formálnímu šetření. Do zkoumaného vzorku připadalo 14 dětí. Výběr dětí byl omezen věkem, a to 5 a 6 let. Pro ještě lepší objektivitu měření bych navrhovala rozšířit zkoumaný vzorek dětí na 30 až 60, z hlediska charakteru činnosti to ale považuji za nerealizovatelné. Skupina 14 dětí tvořila odpovídající soubor, ve kterém bylo možné uplatňovat individuální přístup. U dětí se projevilo velké zaujetí pro činnost, díky pravidelnosti a jednotnému průběhu lekcí byla naplňována i jejich potřeba stálosti a řádu, děti byly radostné a spokojené. Z naplňování jejich potřeb jsem v praktické části vycházela především. V závěru práce jsem shrnula výsledky šetření a uvedla, zda došlo k potvrzení stanovené hypotézy.

Domnívám se, že realizace podobného, hudebně pohybového projektu, by mohla mít své místo v programu i jiné mateřské školy. Považuji za důležité, aby učitelka ovládala hru na klavír a měla základní taneční a pohybové znalosti i dovednosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BALCAROVÁ, B. *Integrovaný hudební projekt v primární edukaci. Jak skřítek Kvítek usnul.* Hudební výchova, 2011.

DVOŘÁKOVÁ, H. *Základní motorika.* Univerzita Karlova v Praze, Praha, 2006. ISBN 80-7290-259-8.

DVOŘÁKOVÁ, H., *Didaktika tělesné výchovy nejmenších dětí,* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Praha, 2007. ISBN 978-80-7290-298-9.

HRONZOVÁ, M. *Vyrovňovací a kondiční cvičení: učební text a zásobník cviků pro studenty pedagogické fakulty.* Praha: Univerzita Karlova Praha, 2011. ISBN 978-80-7290-500-3.

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu.* Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

JENČKOVÁ, E., *Hudba a pohyb ve škole.* Hradec Králové: Orlice, 2002. ISBN 80-903115-7-1.

JURKOVIČ, P. *Od výkřiku k písničce,* Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-7367-750-3.

KODEJŠKA, M. a VÁŇOVÁ, H. *Hudební výchova dětí předškolního věku – I. Hudební schopnosti.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1989. ISBN 80-7066-035-X.

KODEJŠKA, M. *Hudební výchova dětí předškolního věku II. – Hudební prostředí v rodině a mateřské škole.* Univerzita Karlova v Praze, 1991. ISBN 80-7066-488-6.

KODEJŠKA, M. *Integrativní hudební výchova dítěte předškolního věku.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2002. ISBN 80-7290-080-3.

KODEJŠKA, M. *Již v předškolním věku utvářejme hudbou cit a smysl pro krásu. Poradce ředitelky mateřské školy.* 2013, č. 4.

KOUKOLÍK, F. *Lidství.* Praha: Galén, 2010. ISBN 978-80-7262-654-0.

KULHÁNKOVÁ, E. *Písničky a říkadla s tancem.* Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-306-4.

- KULHÁNKOVÁ, E.** *Hudebně pohybová výchova*, Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-437-0.
- KULHÁNKOVÁ, E.** *Řemesla ve hře, písni a tanci*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-535-6.
- KURKOVÁ, L. a EBEN, P.**, *Hudebně pohybová výchova*. Praha: SPN, 1975.
- MALÁ, H. a KLEMENTA, J.** *Biologie dětí a dorostu*. Praha SPN, 1985.
- MERTIN, V. a GILLERNOVÁ, I.** *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-627-8.
- OPRAVILOVÁ, E. a UHLÍŘOVÁ, J.** *Předškolní výchova v zrcadle pramenů I*. Praha: Univerzita Karlova Praha, 2010. ISBN 978-80-7290-482-2.
- PŘÍHODA, V.** *Ontogeneze lidské psychiky*, Praha: SPN, 1967.
- RAKOVÁ M., ŠTÍPLOVÁ, L., a TICHÁ, A.** *Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-543-1.
- SEDLÁK, F.** *Úvod do psychologie hudby*, Univerzita Karlova v Praze, SPN Praha 1981.
- SMOLÍKOVÁ, K.** *Praktický průvodce třídním vzdělávacím programem mateřské školy*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2006. ISBN 80-87000-04-8.
- ŠIMANOVSKÝ, Z., TICHÁ A. a BUREŠOVÁ, V.** *Písničky a jejich dramatizace*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-477-X.
- ŠIMANOVSKÝ, Z a TICHÁ, A.** *Lidové písničky a hry s nimi*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-323-4.
- VÁGNEROVÁ, M.** *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. vyd., Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.
- VISKUPOVÁ, B.** *Hudba a pohyb*. Praha: Supraphon, 1984.

Elektronické zdroje

NÁDVORNÍKOVÁ, Hana. Pedagogické projekty v práci mateřských škol. *Metodický portál: Články*[online]. 29. 11. 2004, [cit. 2013-06-16]. Dostupný z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/130/PEDAGOGICKE-PROJEKTY-V-PRACI-MATERSKYCH-SKOL.html>>. ISSN 1802-4785.

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam obrázků

Obrázek 1 Myšlenková mapa projektu	32
Obrázek 2 Křišťálový zámek (W. Hablik, 1914).....	I
Obrázek 3 V černé věži žije zlá královna.	VI
Obrázek 4 Ze spodních věží rostou modré věže	VI
Obrázek 5 Realizace	VIII
Obrázek 6 Křišťálový zámek v barvách dětí	IX

Seznam tabulek

Tabulka 1 Vstupní pozorování.....	54
Tabulka 2 Výstupní pozorování po skončení experimentu	56
Tabulka 3 Procentuální zvýšení kvality v jednotlivých oblastech.....	59

Seznam grafů

Graf 1 Koordinace	56
Graf 2 Tempo a dynamika	57
Graf 3 Taneční prvky	57

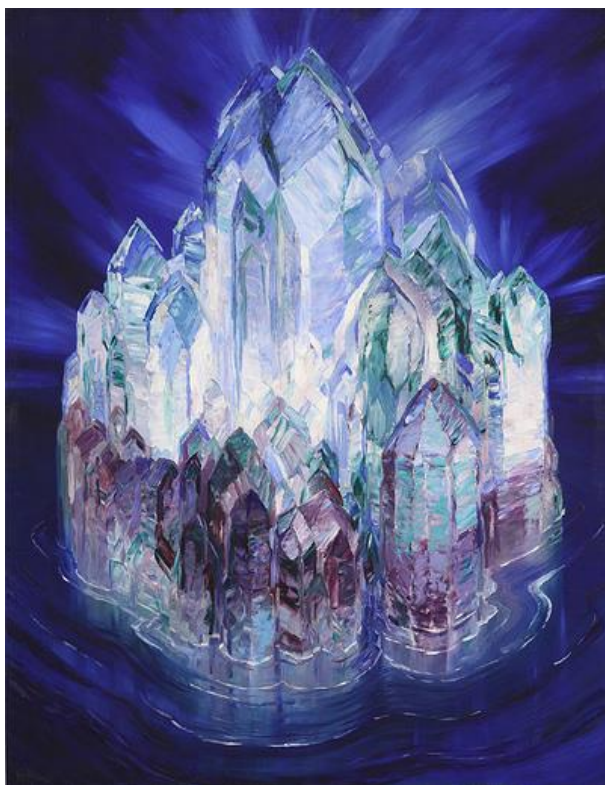
PŘÍLOHY

Příloha 1 – výtvarná řada: kouzelný zámek..... I

Příloha 1 – Výtvarná řada: Kouzelný zámek

Jako součást projektu „Šla kočička k muzice“

S dětmi jsme navštívili Národní galerii v Praze, Veletržní palác, stálou expozici umění 20. a 21. století. Ústředním motivem tohoto obrazu od Wenzela Hablika je zámek z krystalů, může mít podobenství ledu nebo kamene, samotný materiál vybízí k zimním činnostem. V třídním vzdělávacím plánu nám téma zapadalo do okruhů Zimních radovánek, je součástí hudebně pohybového projektu „Šla kočička k muzice“. Pohádka „O kočičce, která tancovala“, je motivací k návštěvě galerie, a konkrétního výtvarného díla. Chtěla jsem vše maximálně propojit, aby děti co nejvíce prožily zvolené téma, a tak související činnosti navazují plynule jedna na druhou. Na tomto díle lze dětem demonstrovat kontrasty barev: bílá a tmavě modrá, světlo a stín, možnosti, jak zachytit průhledný objekt pomocí barev, evokovat emoce, zamyšlení.

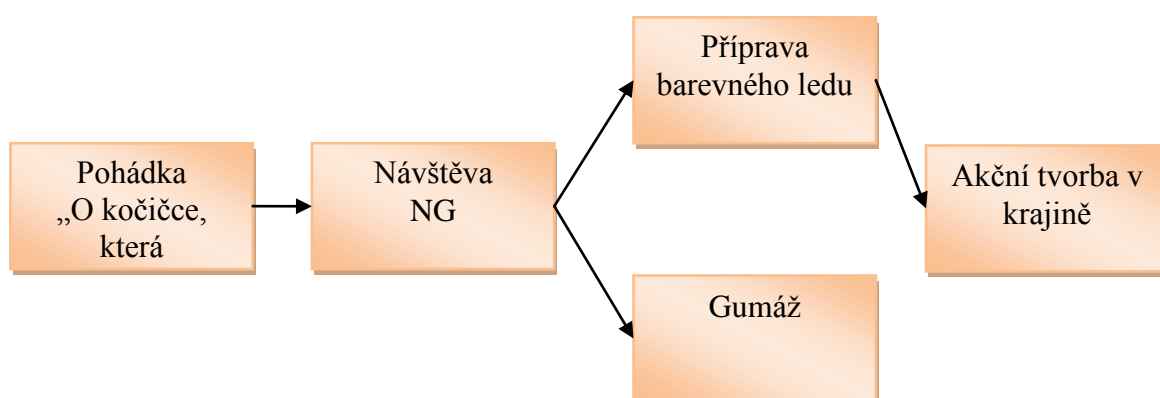

Obrázek 2 Křišťálový zámek (W. Hablik, 1914)
Zdroj: autorka práce

Hlavní úkoly a řešené výtvarné problémy:

- Pozorovat, všimat si nových materiálů k vlastní tvořivosti a zpracovávat je
- Poznávat různé barevné odstíny a vytvářet je pomocí kombinování barev ve vodě
- Pozorovat změny skupenství vody
- Seznámit se s technikou zanechání stopy průhledného lepidla
- Tvořit různé druhy linií a umět je uplatnit při výtvarné činnosti
- Sledovat etapy vzniku výtvarného objektu, dodržovat pravidla posloupnosti
- Zapojením představivosti a fantazie směřovat cíl kresby ke konkrétnímu cíli
- Pomocí strouhané křídly zaplňovat nanášením prsty celou plochu čtvrtky
- Vnímat své pocity a zážitky, které souvisí s vnímáním barev, tvarů, povrchů, teploty
- Pozorovat své okolí, změny v krajině, proměny přírody
- Pomocí vlastních výtvorů ozvláštnit krajinu

Základní koncept:

Obrázek 1 Základní koncept
Zdroj: autorka práce

1. téma: Výtvarný experiment – práce s ledem

Rozhovor s dětmi před obrazem:

„Co vidíte na obrazu?“ zámek; modrý zámek. „Když zavřete oči, vidíte před očima stále stejný zámek?“ Ano

„Z čeho je zámek?“ ze skla; z ledu; z kamene. „Jaké je toto království, veselé nebo smutné?“ asi smutné, je tam zima

„Bydlí v něm někdo?“ asi královny; princezna; král; zakletá princezna v ledu „Chtěly byste se podívat dovnitř?“ Ano!!!!

„Na čem stojí?“ Na skále; na moři; na jezeře; nevíme. „Chtěly byste takový zámek samy vytvořit?“ Chtěly.

„Co je na něm zajímavého?“ že je modrý a leskne se; nikde nemá dveře a okna.

„Změnily byste něco na obraze?“ Nic; chybí tam lidi.

„Jakou náladu měl malíř, když ho maloval?“ Byl smutný a byl rád. Byl hodný.

Po motivační fázi poslechu pohádky a zhlédnutí díla, jsme otevřeli s dětmi téma: Jak takový zámek zhotovit. Cílem bylo obarvit vodu v PET láhvi (různého objemu), následně zmrazit, a poté vyjmout obsah (zámecké věže) a umístit je do prostoru atria školy. Použili jsme potravinářské barvy v prášku. Láhve, ze 2/3 plné jsme nechali zmrznout na zahradě ve sněhu, v horizontální poloze.

Očekávané výstupy:

- Prostřednictvím hry s barvou a vodou dokázat rozlišit tmavé a světlé odstíny barev, definovat základní barvy.
- Pochopit techniku kombinování barev
- Zachytit proces změny skupenství vody vlastním pozorováním, zapojit smyslové vnímání
- Dokázat vnímat a zohledňovat druhého, aktivně podpořit společné výtvarné dílo

Kompetence:

- Dítě je vedeno k prosociálnímu chování a kooperaci ve skupině.
- Soustředěně pozoruje, zkoumá, objevuje, všímá si souvislostí, experimentuje.
- Problémy řeší na základě bezprostřední zkušenosti; postupuje cestou pokusu a omylu, zkouší, experimentuje; spontánně vymýšlí nová řešení problémů a situací; hledá různé možnosti a varianty (má vlastní, originální nápady); využívá při tom dosavadních zkušeností, fantazii a představivost.
- Samostatně rozhoduje o svých činnostech; umí si vytvořit svůj názor a vyjádřit jej.

Závěr první etapy:

Děti pochopily nad očekávání techniku míchání barev, v některých případech se tak dlouho snažily o ideální barvu, až docílily temně šedé, nebyl ale problém láhev vylít, a začít znovu. Povídali jsme si u tvorby o tom, jakou barvu zámku chceme mít, každý tvořil svou vlastní zámeckou věž. Při tvoření jsme objevili náhodně novou možnost – jedné holčičce spadl do lahve kus provázku, nejprve ho chtěla odstranit, ale byla zvědavá, zda také zmrzne, a nechali jsme jej v lahvi. Pak ji následovali ostatní, a kdo chtěl, hodil do lahve své tajemství (kus papíru, stužku, kamínek, korálky).

2. část výtvarné řady – Gumáž

Klíčová slova: linie, detail, zámek

Druh(y) výtvarné činnosti: gumáž

Technické realizační prostředky: štětce, klovatina, bílé čtvrtky, barevná směs nastrohaných kříd, voda

Očekávané výstupy:

- Prožít aktivně tvoření linií z lepidla na základě dojmů z předchozích činností, umět vést tah štětcem svísele.

- Dokončit vlastní záměr výtvarné práce.
- Umět odhadnout v jakém stadiu je výtvor, který tvořím.
- Umět pracovat s jiným materiálem, všímat si detailů, zaplnění plochy.

Kompetence:

- Učí se nejen spontánně, ale i vědomě, vyvine úsilí, soustředí se na činnost a záměrně si zapamatuje; při zadané práci dokončí, co započalo; dovede postupovat podle instrukcí a pokynů, je schopno dobrat se k výsledkům.
- Nebojí se chybovat, pokud nachází pozitivní ocenění nejen za úspěch, ale také za snahu.

Postup:

Děti si vzaly čtvrtku a štětec, v misce byly nachystané klovatiny. Po namočení štětce do lepidla děti malovaly obrys zámku, jednotlivé věže. Snažily se neroztírat lepidlo po celé ploše. Po zaschnutí lepidla posypaly celou čtvrtku nastrouhanými barevnými křídami a rozmazaly prstem, aby plocha byla zcela zaplněna. Poté jsme odnesli výtvary pod proud vody, která smyla lepidlo, a zůstal jen barevný obraz s bílou linií zámku.

Obrázek 3 V černé věži žije zlá královna.
Zdroj: autorka práce

Obrázek 4 Ze spodních věží rostou modré věže
Zdroj: autorka práce

Reflexe:

Tato činnost vyžadovala nejvíce času, a byla nejnáročnější z celé výtvarné řady. Pracovala jsem pouze se skupinkou dětí, které se následně vystřídaly. Vzhledem k věku dětí bylo těžké uhlídat dodržování pravidel s lepidlem, ne všechny děti dokázaly tahem štětce vytvořit linii zámku, často zaplňovaly plochu lepidlem. Práce s křídou byla snazší, a děti velmi zaujala. Nedařilo se nám úplně v závěru smývání klovatiny, s touto činností jsme nakonec dětem z velké části pomohly. Problémem nebyla technika, ale velký počet dětí, náročnost postupu a nízký věk dětí.

3. část: Akční tvorba – zasazení do krajiny**Očekávané výstupy:**

- Dokázat vyjádřit své pocity a zážitky, rozeznat barvy, tvary, povrchy, teplotu a umět je zařadit
- Esteticky se projevit zkrášlením okolní krajiny
- Dokázat vysuzovat z prožité tvorby přínos pro krajinu, kulturu, společnost, sebe

Kompetence:

- Klade otázky a hledá na ně odpovědi, aktivně si všímá, co se kolem něho děje; chce porozumět věcem, jevům a dějům, které kolem sebe vidí; poznává, že se může mnohému naučit, raduje se z toho, co samo dokázalo a zvládlo.
- Dokáže se vyjadřovat a sdělovat své prožitky, pocity a nálady různými prostředky (řečovými, výtvarnými, hudebními, dramatickými apod.

Charakteristika:

Děti si určily plochu na umístění zámku v atriu zahrady mateřské školy. Lehce rozmrzlé lahve jsme rozstříhli nebo rozřízli, po vyjmutí zmrzlého obsahu pozorovali, co udělal mráz s vodou a barvou. Sledovali jsme uvězněné předměty (provázek, papír,

korálky), postupně jsme umisťovali jednotlivé barevné věže do sněhu tak, aby co nejvíce připomínaly „Křišťálový zámek“. Seskupení věží vytvořilo velmi pozoruhodnou scenerii v bílém sněhu. Děti se přesvědčily o prchavosti okamžiku – čím déle svíraly v ruce barevný led, tím více ubývalo z věže. Použili jsme i čistou vodu bez zabarvení, tam děti ještě mohly dotvořit výsledné dílo rozpouštěním ledu v dlaních do žádané podoby (např. špičatá věž). Děti samy odhalily inovativní možnost použití rampouchů, které jsme však v daný den v blízkosti neměli k dispozici. Činnost jsme zakončili pozorováním zámku bez slovního komentáře – nechali jsme volně plynout myšlenky a nálady z vjemu, zakončili jsme povídáním o tom, co jsme na krajině změnili, a jak bude zámek vypadat zítra nebo pozítří, co když nasněží, apod.

Obrázek 5 Realizace ...
Zdroj: autorka práce

Obrázek 6 Křišťálový zámek v barvách dětí
Zdroj: autorka práce

Výtvarná řada měla úspěch, téma se podařilo krásně propojit s obdobím zimy, i tematicky zapadalo do našeho třídního vzdělávacího programu. Děti činnosti bavily, někdy až tak, že ve volné hře uplatňovaly své zážitky a poznatky/ hra námětová na kouzelný zámek, princezna z obrazu, která v něm žije, / nebo volně tvořily i v odpoledních volných hrách, dožadovaly se práce s obarvenou vodou, pokoušely se stavět „zámek“ ze skleniček na pití /... Co se ve výtvarné řadě nezdařilo, bylo zvládnutí náročné techniky gumáže. Z vývojového hlediska nebyly děti ve věku 3-4 let schopné zvládnout práci samy, konalo se tedy s dopomocí učitelky, což dělám při výtvarné výchově velmi nerada. Preferuji esteticky horší obrázek nad dokonalým, z většiny učitelem vytvořeným. Stanovené cíle se podařilo splnit, vyjma části 2. Příště bych se zaměřila na jednodušší techniku, např. kresbu tuší a probarvení ploch anilinovými barvami. Chtěla jsem ale děti seznámit s novou technikou, kterou ještě neznají. Celkově hodnotím řadu jako ucelenou, smysluplnou, zahrnující rozvoj různých smyslů a prožitkovou zkušenost.